

Верховний
Суд

FVA

ЗБІРНИК ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ ВЕРХОВНОГО СУДУ щодо захисту прав ветеранів АТО та ООС

ЗБІРНИК
правових позицій Верховного Суду
щодо захисту прав
ветеранів АТО та ООС

м. Одеса
2021

Над збірником працювали:
Анастасія Володенкова, експерт ГО «Громадянський центр правових ініціатив»
Анастасія Шкільнюк, експерт ГО «Громадянський центр правових ініціатив»
Марія Бондар, експерт ГО «Громадянський центр правових ініціатив»

Збірник правових позицій Верховного Суду щодо захисту прав ветеранів АТО та ООС / Громадська організація "Громадянський центр правових ініціатив". – Одеса, 2021. – 100 с.

Збірник правових позицій підготовлений та розроблений у межах проекту «Місьцеве самоврядування та верховенство права в Україні», що реалізується Академією Фольке Бернадотта (АФБ) за фінансової підтримки Швеції. Підготовка збірника здійснювалась Громадською організацією «Громадянський центр правових ініціатив». Збірник розрахований на використання при підготовці фахівців у сфері захисту прав ветеранів АТО/ООС, з метою підвищення рівня обізнаності щодо способів ефективного захисту прав та законних інтересів ветеранів АТО/ООС.

Під час підготовки та розроблення збірника здійснено аналіз судової практики адміністративних судів та Верховного Суду, виокремлено основні категорії адміністративних справ, стороною в яких є ветерани АТО/ООС. Судову практику проаналізовано станом на жовтень 2021 року.

Думки, висновки чи рекомендації належать авторам та упорядникам цього видання і не обов'язково відображають думки уряду Швеції. Відповідальність за зміст публікації несуть виключно автори та упорядники видання.

© Володенкова А., Шкільнюк А.,
Бондар М., 2021

© ГО «Громадянський центр
правових ініціатив», 2021

© Академія Фольке Бернадотта, 2021

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень.....	6
Перелік нормативних скорочень.....	7
Алфавітний покажчик.....	8
Вступ.....	9
I. Справи щодо надання статусу учасника бойових дій, учасника війни, та пов'язаних із статусами документів.....	13
Справа №320/6666/18 щодо можливості надання статусу УБД особі, яка направлялася в зону АТО для стажування в органах Національної поліції України.....	13
Справа № 810/2033/17 щодо надання статусу УБД працівнику податкової міліції.....	15
Справа №826/13682/18 щодо виключної компетенції Міжвідомчої комісії, яка утворюється Державною службою України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, на віднесення особи до категорії осіб, які мають право на отримання статусу УБД.....	18
Справа №607/12643/17 щодо не підтвердження документами безпосереднього залучення до виконання завдань АТО при будівництві фортифікаційних споруд.....	21
Справа № 818/62/17 щодо можливості надання статусу УБД загиблій особі за зверненням члена її сім'ї.....	24
Справа №824/32/19-а про відсутність підстав для встановлення статусу особи з інвалідністю внаслідок війни за умови, що інвалідність отримано при виконанні обов'язків військової служби у мирний час.....	26
Справа №806/2053/16 про витребування довідки про обставини одержаної травми під час виконання бойового завдання в зоні проведення АТО.....	28

II.	Справи щодо обчислення страхового стажу та пенсійного забезпечення.....	32
	Справа № 240/11441/19 щодо включення до заробітку, з якого обраховується пенсія, виплат: винагорода за участь у воєнних конфліктах, щомісячна додаткова грошова винагорода, грошова допомога на оздоровлення.....	33
	Справа № 415/2135/17 щодо зарахування до страхового стажу часу проходження військової служби, протягом якого позивач брав участь в АТО в особливий період.....	36
	Справа №812/1100/17 щодо можливості зарахуванням на пільгових умовах часу проходження служби, протягом якого позивач брав участь в АТО.....	38
	Справа № 377/201/17 щодо обрахування страхового стажу під час проходження військової служби.....	40
III.	Справи щодо надання пільг	42
	Справи № 813/4346/17, № 813/3083/17 щодо посвідчення на право користування пільгами.....	42
	Справа №200/7774/19-а щодо виплати грошової компенсації в порядку черговості взяття на квартирний облік за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації.....	43
	Справа №826/5221/17 про визнання незаконними та нечинними постанови КМУ від 19.10.2016 № 719 «Питання забезпечення житлом сімей загиблих військовослужбовців, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, а також інвалідів I-II групи з числа військовослужбовців, які брали участь у зазначеній операції, та потребують поліпшення житлових умов» та постанови КМУ від 21.02.2017 № 119 «Питання забезпечення житлом деяких категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей».....	45
	Справа № 712/5476/19 щодо юрисдикції спору про відмову у призначенні грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення УБД.....	47

	Справа №360/3071/20 щодо можливості визнання поважними причини пропуску строку на апеляційне оскарження для забезпечення права особи на доступ до суду при зміні практики Великої Палати Верховного Суду щодо юрисдикції спорів про грошові компенсації за належні для отримання жилі приміщення.....	50
	Справа № 344/8601/16-а про відсутність такої пільги як надання безоплатного гарячого харчування дітям, батьки яких є учасниками бойових дій.....	54
IV.	Справи щодо врахування стажу для надання статусу ветерана військової служби.....	56
	Справа № 809/1567/17 щодо відмови Управління СБУ у видачі посвідчення ветерана військової служби.....	56
	Справа № 809/1567/17 щодо відмови Управління СБУ у видачі посвідчення ветерана військової служби.....	58
V.	Справи щодо виплат грошових компенсацій, винагород та допомог.....	62
	Справа № 812/1327/17 щодо права на винагороду, яка виплачується за безпосередню участь в АТО у відсотках місячного грошового забезпечення.....	62
	Справа №761/31180/16-а щодо виплати одноразової грошової допомоги інваліду II групи, інвалідність якого настала внаслідок захворювання, пов'язаного із захистом Батьківщини під час безпосередньої участі в АТО.....	65
	Справа № 1.380.2019.006957 про виплату допомоги в разі встановлення вищої групи інвалідності або вищого відсотка втрати працездатності після спливу дворічного терміну з первинного встановлення інвалідності або визначення відсотку втрати працездатності вперше.....	67
	Справа № 0640/4427/18 щодо права на отримання допомоги до 5 травня у разі набуття статусу, на який поширюється виплата, після 5 травня відповідного року.....	72

Справа № 161/14506/16-а про перерахунок щорічної разової грошової допомоги до 5 травня в розмірі, встановленому статтею 12 Закону № 3551-XII.....	74
Справа №160/12817/19 щодо нарахування та виплати грошової компенсації за невикористані дні додаткової відпустки як УБД за період з 09.10.2015 по 21.04.2017.....	77
Справа № 420/5841/18 щодо ненарахування та невиплати винагороди за безпосередню участь у проведенні АТО за період з 07.11.2015 по 31.01.2016.....	82
VI. Справи щодо відведення земельних ділянок.....	85
Справа № 461/2364/17 щодо бездіяльності органу місцевого самоврядування, яка полягала в неприйнятті в місячний строк рішення за наслідком розгляду клопотання про надання дозволу на розробку проєкту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність.....	85
Справа № 826/17201/17 щодо підстав для відмови у наданні дозволу на розробку проєкту землеустрою	87
Справа № 813/2655/18 щодо оскарження громадською організацією рішення органу місцевого самоврядування про затвердження проєкту землеустрою щодо встановлення (зміни) межі села.....	90
Справа № 825/1529/17 щодо надання публічної інформації стосовно земельних ділянок, осіб, яким надано дозволи на розробку проєктів землеустрою, наявність у таких осіб статусу учасника АТО.....	92
VII. Справи щодо надання додаткових відпусток під час дії особливого періоду.....	94
Зразкова справа № 620/4218/18 щодо ненарахування та невиплати позивачу грошової компенсації за невикористані календарні дні додаткової відпустки як УБД.....	94
VIII. ВИСНОВКИ.....	97

Перелік умовних позначень

АТО – антитерористична операція

ВЛК – військово-лікарська комісія

ВПО – внутрішньо переміщена особа

в/ч – військова частина

ГУНП – Головне управління Національної поліції

ГШ ЗСУ – Генеральний Штаб Збройних Сил України

ДФС – Державна фіскальна служба

ДШВ – Десантно-штурмові війська

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

КМУ – Кабінет Міністрів України

КП – комунальне підприємство

МВС – Міністерство внутрішніх справ

МСЕК – Медико-соціальна експертна комісія

ОВК – обласний військовий комісаріат

ОГД – одноразова грошова допомога

ОДА – обласна державна адміністрація

ООС – операція об'єднаних сил

ОШУ АТО – оперативний штаб з управління АТО

ПФУ – Пенсійний фонд України

РВК – районний військовий комісаріат

СБУ – Служба безпеки України

УБД – учасник бойових дій

УМВС – Управління Міністерства внутрішніх справ

УПП – Управління патрульної поліції

Перелік нормативних скорочень

КАСУ	Кодекс адміністративного судочинства України
КЗпП	Кодекс законів про працю України
Закон № 2232-XII	Закон України «Про військовий обов'язок та військову службу» від 25.03.1992 № 2232-XII
Закон № 3551-XII	Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-XII
Закон № 638-IV	Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV
Закон № 2262-XII	Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби та деяких інших осіб» від 09.04.1992 № 2262-XII
Закон № 1058-IV	Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV
Закон № 2011-XII	Закон України «Про соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991
Порядок № 413	Порядок надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 413
Порядок № 975	Порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2013 № 975
Постанова № 393	Постанова КМУ від 17.07.1992 № 393 «Про порядок обчислення вилучення років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, поліцейським та членам їхніх сімей»
Постанова № 280	Постанова КМУ від 18.04.2018 № 280 «Питання забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України».

Алфавітний покажчик

відведення земельної ділянки
с. 85–86
врахування стажу с. 33–35, 36–37,
38–39, 40–41, 56–57
втрата працездатності с. 65
грошова компенсація с. 77–81, 94–96
дозвіл на розробку проєкту
землеустрою с. 87–89, 90–91, 92–93
допомога до 5 травня с. 72–76
доступ до суду с. 50–53
земельна ділянка с. 45–47
інвалідність с. 26–28, 67–71
обставини одержаної травми
с. 28–32

одноразова грошова допомога
с. 65–66
орган місцевого самоврядування
с. 85–86
посвідчення на користування
пільгами с. 42
стажування с. 13–15
статус ветерана військової служби
с. 58–61
страховий стаж с. 33–37, 40–41
судовий збір с. 54
учасник бойових дій с. 13–15, 15–18,
18–20, 24–25
учасник війни с. 24
фортифікаційні споруди с. 21–24

ВСТУП

У межах проекту «Місцеве самоврядування та верховенство права в Україні», що реалізується Академією Фольке Бернадотта у 2014–2021 роках за фінансової підтримки Швеції, Громадською організацією «Громадянський центр правових ініціатив» здійснено аналіз судової практики Верховного суду (Касаційний адміністративний суд, Велика палата Верховного Суду) щодо розгляду зразкових справ та Касаційних скарг на дії, рішення, бездіяльність суб'єктів владних повноважень щодо прав ветеранів.

Об'єктом вивчення визначено інформацію про практику розгляду скарг на дії, рішення, бездіяльність суб'єктів владних повноважень щодо прав ветеранів та судові рішення з цих категорій справ, зокрема, ухвалені за результатами перегляду Верховним Судом.

Метою цього дослідження є вивчення, аналіз та узагальнення судових рішень зазначеної категорії, виявлення та висвітлення проблемних та спірних питань, виявлення найбільш характерних порушень прав ветеранів з боку суб'єктів владних повноважень чи типових помилок, яких припускаються ветерани, намагаючись захистити свої права, а також сприяння виробленню єдиного підходу до оскарження дій, рішень, бездіяльності суб'єктів владних повноважень з метою ефективного захисту прав ветеранів.

Поняття «ветерани» у цьому дослідженні тлумачиться у якнайширшому розумінні та включає представників Збройних Сил України, Національної гвардії України, Національної поліції України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, громадські організації, які діють в їхніх інтересах, та членів сімей загиблих військовослужбовців, які брали участь в АТО/ООС.

Аналіз проведено шляхом дослідження Єдиного державного реєстру судових рішень, який є автоматизованою системою збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень. У зв'язку з особливостями його роботи, відбувається знеособлення – процедура маскування в тексті електронного примірника судового рішення або окремої думки судді відомостей, що не можуть бути розголошені відповідно до вимог законодавства за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення з подальшою вибірковою візуальною перевіркою результатів такого маскування. Результатом процедури знеособлення є створення образу електронного документа.

Для здійснення аналізу обрано зразкові справи, справи, які розглядалися Великою Палатою Верховного Суду, Судовою палатою з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, Об'єднаною палатою Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, а також справи, які розглядалися колегіями суддів Верховного Суду і вирізняються за своїм предметом або специфікою правовідносин.

На розгляді адміністративних судів перебуває значна кількість справ, у яких позивачами є ветерани АТО/ООС, що пов'язано з наявністю різних процедурних механізмів реалізації їхніх прав, а також неоднозначним правозастосуванням суб'єктами владних повноважень.

Найбільшу частку відповідачів складають Міністерство у справах ветеранів України, Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, Міжвідомча комісія з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій, органи Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Пенсійного Фонду України, органи місцевого самоврядування тощо.

Щодо співвідношення кількості звернень до суду чоловіків та жінок у проаналізованих категоріях справ, то переважають звернення саме чоловіків. Це пов'язано із більшою їх чисельністю під час виконання обов'язку із захисту територіальної цілісності України в зоні проведення АТО/ООС. У зв'язку із знеособленням в Єдиному державному реєстрі судових рішень не вбачається можливим провести повне статистичне дослідження щодо гендерного співвідношення заявників.

На початку збройного конфлікту до АТО були залучені Збройні сили України, підрозділи Міністерства внутрішніх справ України, працівники правоохоронних органів в зоні проведення АТО, а також добровольці та волонтери.

Правовий статус військовослужбовців та прирівняних до них осіб вже мав спеціальне законодавство, що полегшило реалізацію вказаними особами своїх прав та використання пільг, пов'язаних зі спеціальним правовим статусом. Правове регулювання їхнього правового статусу було розширено, між тим потреба у кардинальній зміні законодавства щодо цих категорій осіб не виникла.

Більшість судових спорів за позовами військовослужбовців та прирівняних до них осіб є однотипними.

Добровольці тільки з часом були прикріплені до військових частин і також отримали офіційний статус.

Протягом певного періоду до завдань АТО залучалися цивільні особи (добровольці та волонтери). Враховуючи ці обставини, законодавцем з метою надання таким особам заслужених прав та пільг було внесено зміни до профільного законодавства, що мало наслідком утвердження пільг для деяких категорій цивільних осіб.

Питання правового статусу осіб, які чітко не були передбачені чинним законодавством, але які виконували завдання АТО, а також передбачені для них пільги, порядок їх призначення, документи, необхідні для їх призначення, стали предметом багатьох судових спорів.

Слід зазначити, що основну частку справ складають справи про отримання статусу учасника бойових дій, про обчислення страхового стажу, справи щодо грошових виплат та пенсійного забезпечення, надання пільг тощо.

Проаналізовані справи розподілено на 7 категорій залежно від предмету звернення за судовим захистом, що відображено у змісті.

Аналіз структурно складається зі вступу, 7 розділів за категоріями справ, а також загальних висновків.

I. СПРАВИ ЩОДО НАДАННЯ СТАТУСУ УЧАСНИКА БОЙОВИХ ДІЙ, УЧАСНИКА ВІЙНИ, ТА ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ СТАТУСАМИ ДОКУМЕНТІВ

Справа №320/6666/18¹ щодо можливості надання статусу УБД особі, яка направлялася в зону АТО для стажування в органах Національної поліції України

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ, ЗАПЕРЕЧЕННЯ ВІДПОВІДАЧА

В обґрунтування позовних вимог позивач вказує, що він є майором поліції і перебуває на службі в ГУНП у Полтавській області. У вересні 2017 року його направлено на стажування до ГУНП в Луганській області, строк якого продовжувався. Там на виконання вимог наказу Першого заступника керівника Антитерористичного центру при СБУ (керівника Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей) від 14.04.2017 його було залучено до виконання завдань із забезпечення публічної безпеки та порядку на блокпосту «БП-10-Л» (Пост № 6, м. Сватове) в зоні проведення АТО.

Комісія Національної поліції України з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій, учасниками війни поліцейських, державних службовців та інших працівників Національної поліції України наполягала на тому, що позивач не залучався безпосередньо до участі у проведенні АТО, забезпеченні її проведення, а був направлений до ГУНП в Луганській області виключно для проходження стажування. Обов'язки, які покладаються на особу, що проходить стажування не передбачають несення служби в районі проведення АТО.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Задовольняючи позов частково, суд першої інстанції керувався тим, що фактично під виглядом стажування (здійснюючи несення служби на блокпосту № 6 у м. Сватове) позивач захищав незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брав безпосередню участь в АТО, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах АТО в період її проведення, що є підставою для вста-

¹ Постанова Верховного Суду від 22.04.2021 у справі №320/6666/18 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96463868>

новлення йому статусу УБД. Суд констатував, що факт перебування позивача під час стажування в районі проведення АТО та несення ним служби на блокпосту № 6 у м. Сватово Луганської області строком понад 30 днів сторонами не заперечується. За таких обставин суд визнав протиправною відмову Комісії у наданні позивачу статусу УБД. Водночас, задовольняючи позов у спосіб зобов'язання відповідача повторно розглянути питання про надання позивачу статусу УБД та прийняти рішення про надання такого статусу, суд першої інстанції констатував, що не втручається у дискрецію (вільний розсуд) суб'єкта владних повноважень.

У частині позовних вимог про зобов'язання відповідача видати позивачу посвідчення УБД встановленого законодавством зразка, суд першої інстанції відмовив з огляду на відсутність у Комісії таких повноважень.

Суд апеляційної інстанції повністю погодився з висновками суду першої інстанції щодо наявності підстав для визнання позивача учасником бойових дій, проте з посиланням на дискреційні повноваження відповідача в питаннях встановлення такого статусу визнав належним зобов'язати Комісію вирішити зазначене питання з урахуванням повторного розгляду матеріалів.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Системний аналіз зазначених норм права дає підстави стверджувати про те, що статус УБД надається поліцейському, який брав безпосередню участь в АТО, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах АТО в період її проведення, що має підтверджуватися відповідними наказами про залучення його до проведення АТО, про підпорядкування керівнику оперативного штабу з управління антитерористичною операцією в районах її проведення та про прибуття (вибуття) до (з) районів проведення антитерористичної операції, про направлення у відрядження до районів проведення антитерористичної операції або іншими офіційними документами, виданими державними органами, що містять достатні докази про безпосередню участь особи у виконанні завдань антитерористичної операції в районах її проведення.

Натомість, звертаючись до відповідача, документів, зазначених в пункті 4 Порядку № 413 та пункті 2 розділу III Положення про Комісію Національної поліції України з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій, учасниками війни поліцейських, державних службовців та інших працівників Національної поліції України, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 23.05.2016 № 405, на підтвердження факту залучення позивача до проведення АТО не надано.

Доводи позивача про наявність документів, що містять достатні докази його безпосередньої участі у виконанні завдань АТО в районах її проведення, колегія суддів вважала безпідставними, оскільки відповідно до наказу ГУНП в Луганській області від 11.09.2017 № 1295 «Про організацію стажування працівників ГУНП в Полтавській області» позивач у період з 14.09.2017 по 14.01.2018 був направлений в підпорядкування ГУНП в Луганській області для проходження стажування, яке відповідно до статті 75 Закону України «Про Національну поліцію» і пункту 1 розділу IX Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 24.12.2015 № 1625, здійснюється з метою формування і закріплення на практиці професійних знань, умінь, навичок і компетенцій, здобутих у результаті теоретичної підготовки.

За наведеного правового регулювання та встановлених у справі обставин, колегія суддів дійшла до висновку, що подані на розгляд Комісії документи не підтверджують безпосередньої участі позивача у виконанні завдань АТО в районах її проведення, а тому оскаржуване рішення про відмову в наданні статусу УБД є обґрунтованим.

Справа № 810/2033/17² щодо надання статусу УБД працівнику податкової міліції

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

В обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що на підставі відповідних наказів ДФС України відряджався до зони проведення АТО на території Донецької та Луганської областей для безпосередньої участі в її проведенні та виконанні завдань, брав участь в АТО, забезпеченні її проведення і захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

Проте, в порушення вимог Порядку № 413, та Положення № 957, Комісією з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій у ДФС України за результатами розгляду заяви позивача та доданих до неї матеріалів прийнято рішення про відмову в наданні йому статусу УБД.

Свої вимоги позивач мотивує тим, що відповідно до чинного законодавства встановлений вичерпний перелік підстав, за якими особі може бути відмовлено Комісією у наданні статусу УБД. Оскільки підстава, на яку посилається Комісія з питань

² Постанова Верховного Суду від 17.06.2021 у справі № 810/2033/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97735401>

розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій у ДФС України в оскаржуваному рішенні, чинним законодавством не передбачена, тому вказане рішення щодо нього є протиправним.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Київський окружний адміністративний суд постановою від 29.09.2017, залишеною без змін постановою Київського апеляційного адміністративного суду від 28.02.2018, вийшовши за межі позовних вимог, позов задовольнив частково: визнав протиправним та скасував рішення Комісії з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій у ДФС України про відмову у наданні позивачу статусу учасника бойових дій, викладене у протоколі від 25.04.2017 № 5 засідання Комісії з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій у ДФС України; зобов'язав ДФС України повторно розглянути надані позивачем документи та прийняти рішення з урахуванням висновків суду, викладених в цій постанові. У задоволенні решти позовних вимог відмовив.

Ухвалюючи рішення суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, керувався тим, що позивач подав повний пакет документів, необхідний для розгляду питання про надання статусу УБД. Відмовляючи у наданні позивачу статусу УБД, Комісією не наведено жодної з підстав, з якими Положення № 957 пов'язує наявність підстав для надання статусу УБД.

Суди зазначили, що позивач, перебуваючи у службовому відрядженні в зоні АТО та ризикуючи власним життям і здоров'ям, мав законні сподівання бути визнаний державою УБД, що має бути враховано відповідачем.

Натомість, відповідач, направляючи позивача у зону проведення АТО у службове відрядження з метою виконання службових (бойових) завдань в період з 05.11.2015 по 06.03.2016, заздалегідь усвідомлював, що позивач не є посадовою особою рядового та начальницького складу підрозділів оперативного забезпечення зон проведення антитерористичної операції ДФС, а відтак направивши такого співробітника у службове відрядження до зони проведення АТО відповідач мав розраховувати наслідки таких дій.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Верховний Суд дійшов висновку, що касаційна скарга не підлягає задоволенню, а судові рішення скасуванню з огляду на наступне.

У пункті 4 Порядку № 413 закріплено, що підставою для надання особам статусу УБД є такі документи про безпосереднє залучення до виконання завдань АТО в районах її проведення: витяги з наказів керівника Антитерористичного центру при СБУ або особи, яка його заміщує, першого заступника чи заступника керівника

Антитерористичного центру при СБУ про залучення до проведення АТО, витяги з наказів керівника оперативного штабу з управління антитерористичною операцією чи його заступників або керівників секторів (командирів оперативно-тактичних угруповань) про підпорядкування керівнику оперативного штабу з управління антитерористичною операцією в районах її проведення та про прибуття (вибуття) до (з) районів проведення АТО, документи про направлення у відрядження до районів проведення АТО або інші офіційні документи, видані державними органами, що містять достатні докази про безпосередню участь особи у виконанні завдань АТО в районах її проведення.

Відповідно до пункту 5 Порядку № 413, рішення про надання статусу УБД приймається:

- комісіями з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій, утвореними, зокрема, в ДФС;
- міжвідомчою комісією з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера і деяких інших категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, яка утворюється Державною службою у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, – у разі виникнення спірних питань, що потребують міжвідомчого врегулювання.

Підстави для відмови в наданні статусу УБД визначені пунктом 7 розділу II Положення № 957, і такими підставами є:

- відсутність документів, що містять достатні докази безпосередньої участі особи у виконанні завдань антитерористичної операції у районах її проведення;
- надання недостовірних даних про особу;
- виявлення факту підроблення документів про участь в антитерористичній операції, у забезпеченні її проведення;
- наявність обвинувального вироку суду, який набрав законної сили, за вчинення особою умисного тяжкого або особливо тяжкого злочину в період участі в антитерористичній операції.

Отже, вказана відповідачем підстава для відмови у наданні позивачу статусу УБД (неналежність до осіб рядового та начальницького складу підрозділів оперативного забезпечення зон проведення антитерористичної операції ДФС України) не передбачена Положенням № 957.

Виходячи з аналізу наведених норм права та встановивши наявність у позивача всіх необхідних документів, визначених Порядком № 413, суди попередніх інстанцій обґрунтовано зазначили про наявність у позивача права на отримання статусу УБД як особи, яка безпосередньо брала участь в АТО, забезпеченні її проведення, а доводи касаційної скарги зазначених висновків судів не спростовують.

Аналогічна правова позиція викладена Верховним Судом, зокрема, у постановках від 22.03.2018, 04.03.2020, 28.04.2020 (справа №№ 823/795/17, 813/2122/17, 826/7722/17, відповідно).

Справа №826/13682/18 щодо виключної компетенції Міжвідомчої комісії, яка утворюється Державною службою України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, на віднесення особи до категорії осіб, які мають право на отримання статусу УБД

Справа №826/13682/18³ щодо виключної компетенції Міжвідомчої комісії, яка утворюється Державною службою України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, на віднесення особи до категорії осіб, які мають право на отримання статусу УБД

ОБГРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач звернувся до суду з позовом до Державної служби України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, Міжвідомчої комісії з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера і деяких інших категорій осіб відповідно до Закону 3551-XII, в якому просив:

- визнати бездіяльність Міжвідомчої комісії з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера і деяких інших категорій осіб відповідно до Закону 3551-XII (Міжвідомча комісія) з ненадання статусу УБД за завами від 05.07.2018 та від 20.07.2018 протиправно;
- визнати повернення Державною службою України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції поданих на розгляд Міжвідомчої комісії документів протиправним;
- зобов'язати Державну службу України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції подати документи на розгляд Міжвідомчої комісії після їх чергового подання;
- зобов'язати Міжвідомчу комісію втретє розглянути подані документи та надати статус УБД.

³ Постанова Верховного Суду від 16.07.2020 у справі №826/13682/18 <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90425069>

Позов обґрунтовано тим, що з 23-28.09.2014 згідно з наказом керівника Антитерористичного центру при СБУ від 03.10.2014 № 33/884т, а також з 01 січня по 01 червня 2015 року згідно з наказом керівника Антитерористичного центру при СБУ від 31.03.2015 № 0134, позивач залучався до проведення АТО на території Донецької та Луганської областей як представник Всеукраїнської громадської організації «Союз «Народна Пам'ять» у складі групи пошуку та евакуації тіл загиблих військовослужбовців.

Позивач звернувся до Міжвідомчої комісії із заявою від 02.06.2018 про надання йому статусу УБД.

Підставою для звернення з позовною заявою стала необґрунтована, на думку позивача, відмова у наданні статусу УБД та безпідставне повернення Державною службою України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції без розгляду Міжвідомчою комісією повторної заяви про надання статусу УБД.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Рішенням Окружного адміністративного суду міста Києва від 18.02.2019, залишеним без змін постановою Шостого апеляційного адміністративного суду від 06.06.2019, позов задоволено частково: визнано повернення Державною службою України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції поданих на розгляд Міжвідомчої комісії з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера і деяких інших категорій осіб відповідно до Закону 3551-ХІІ документів протиправним; зобов'язано Державну службу України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції подати документи позивача на розгляд Міжвідомчої комісії з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера і деяких інших категорій осіб відповідно до Закону 3551-ХІІ, після їх чергового подання; зобов'язано Міжвідомчу комісію з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера і деяких інших категорій осіб відповідно до Закону 3551-ХІІ втретє розглянути подані позивачем документи. У задоволенні решти позовних вимог відмовлено.

Задовольняючи частково позовні вимоги, суд першої інстанції, з позицією якого погодився суд апеляційної інстанції, керувався тим, що у спірних відносинах Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції вийшла за межі власних повноважень, тобто, діяла не на підставі, поза

межами повноважень та не у спосіб, що визначені чинним законодавством. Окремо суди зазначили, що позовні вимоги про визнання протиправною бездіяльності Міжвідомчої комісії є необґрунтованими, оскільки комісія прийняла відповідні рішення за заявами позивача.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Питання про наявність підстав для надання статусу УБД належить до виключної компетенції Міжвідомчої комісії, яка утворюється Державною службою України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції.

Порядком № 413 передбачено, що до повноважень Міжвідомчої комісії належить розгляд питань про надання статусу УБД працівникам підприємств, установ, організацій, які залучалися та брали безпосередню участь в антитерористичній операції в районах її проведення.

З урахуванням викладеного, очевидним є те, що розгляд заяви позивача про надання статусу УБД належить до повноважень Міжвідомчої комісії.

З'ясування питання про віднесення особи до категорії осіб, які мають право на отримання статусу УБД, є виключною компетенцією Міжвідомчої комісії, а не Державної служби України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичних операцій.

Жодним нормативним актом не встановлено право Державної служби України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичних операцій підмінати собою Міжвідомчу комісію та надавати оцінку документам, поданих особою.

Верховний Суд у своїх постановках (від 15.07.2019 у справі № 440/3546/18, від 12.12.2019 у справі № 560/1254/19, від 18.11.2020 у справі № 440/3714/18) неодноразово переглядав судові рішення попередніх інстанцій у справах за позовами членів громадських організацій до Державної служби у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції або Міністерства у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України, в яких оскаржувалося неприйняття (повернення) такими органами документів про визнання УБД та виплати одноразової грошової допомоги.

Висновки Верховного Суду у зазначеній категорії спорів зводяться до того, що з'ясування питання про віднесення членів громадських організацій до категорії осіб, які мають право на отримання статусу УБД, є виключною компетенцією Міжвідомчої комісії, а не Державної служби України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичних операцій.

Справа №607/12643/17⁴ щодо не підтвердження документами безпосереднього залучення до виконання завдань АТО при будівництві фортифікаційних споруд

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач звернувся до суду з позовом до Управління соціальної політики Тернопільської міської ради, Тернопільської міської комісії для розгляду питань, пов'язаних із встановленням статусу учасника війни відповідно до Закону 3551-ХІІ, оскаржуючи відмову у наданні йому такого статусу.

В обґрунтування заявлених вимог позивач вказував на те, що він працює водієм у Приватному підприємстві «Дружба-Нафтопродукт». Відповідно до наказу директора цього підприємства від 05.06.2015 він був відряджений у зону проведення АТО в м. Попасна Попаснянського району Луганської області, де пробув до 02.07.2015.

12.09.2017 він звертався до УСП Тернопільської міської ради із заявою про встановлення статусу учасника війни, однак Тернопільською міською комісією йому було відмовлено у встановленні статусу учасника війни з посиланням на те, що відсутні відомості про його безпосереднє залучення до виконання завдань АТО в Донецькій та Луганській областях.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Тернопільський міськрайонний суд Тернопільської області позов задовольнив, мотивуючи це тим, що факт безпосередньої участі позивача в будівництві фортифікаційних споруд у м. Попасне Луганської області з 05.06.2015 по 02.07.2015 підтверджується наказом про відрядження позивача, витягом із наказу про прибуття в зону АТО, а також показаннями свідків, які безпосередньо були присутні разом із позивачем при виконанні вищезазначених робіт.

Львівський апеляційний адміністративний суд скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове, яким у задоволенні позову відмовив. Постанова апеляційного адміністративного суду вмотивована тим, що враховуючи відсутність документів про безпосереднє залучення позивача до виконання завдань АТО в районах її проведення, що підтверджено листом Антитерористичного центру при СБУ, а також

⁴ Постанова Верховного Суду від 12.10.2021 у справі №607/12643/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100285384>

не подання документів про направлення (прибуття) позивача у відрядження для безпосередньої участі в АТО в районах її проведення, відмова відповідача у наданні позивачу статусу учасника війни є обґрунтованою.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до пункту 13 статті 9 Закону № 3551-XII учасниками війни вважаються: працівники підприємств, установ, організацій, які залучалися та брали безпосередню участь у забезпеченні проведення антитерористичної операції, перебуваючи безпосередньо в районах АТО у період її проведення, у порядку, встановленому законодавством, які залучалися та брали безпосередню участь у забезпеченні здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, у порядку, встановленому законодавством.

Порядок надання статусу учасника війни особам, зазначеним в абзаці першому цього пункту, категорії таких осіб, терміни їх участі у забезпеченні проведення антитерористичної операції, а також райони антитерористичної операції визначаються КМУ.

На виконання вимог пункту 13 статті 9 Закону № 3551-XII КМУ прийнято постанову від 23.09.2015 № 739 «Питання надання статусу учасника війни деяким особам», пунктом 2 якої встановлено, що підставою для надання статусу учасника війни працівникам підприємств, установ та організацій, які залучалися та брали безпосередню участь у забезпеченні проведення АТО, перебуваючи безпосередньо в районах її проведення, є документи про безпосереднє залучення до виконання завдань АТО в районах її проведення (витяги з наказів керівника Антитерористичного центру при СБУ або особи, яка його заміщує, першого заступника чи заступника керівника Антитерористичного центру при СБУ про залучення до забезпечення проведення АТО, витяги з наказів керівника оперативного штабу з управління антитерористичною операцією, його заступників або керівників секторів (командирів оперативно-тактичних угруповань) про підпорядкування керівнику оперативного штабу з управління антитерористичною операцією в районах її проведення), а також інші документи, видані державними органами, підприємствами, установами, організаціями, що містять відомості про безпосередню участь працівника в забезпеченні виконання завдань антитерористичної операції в районах її проведення (витяги з наказів і розпоряджень, посвідчень про відрядження, книг нарядів, матеріалів спеціальних (службових) розслідувань за фактами отримання поранень).

Відповідно до частини шостої статті 4 Закону № 638-IV до участі в антитерористичних операціях за рішенням керівництва антитерористичної операції можуть бути залучені з дотриманням вимог цього Закону й інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості і форми власності, їх посадові особи, а також громадяни за їх згодою.

Координацію діяльності суб'єктів, які залучаються до боротьби з тероризмом, здійснює Антитерористичний центр при СБУ.

Суд апеляційної інстанції зазначив, що ним направлявся запит до керівника Антитерористичного центру при СБУ з проханням скерувати інформацію про відрадження позивача в м. Попасне Луганської області з 05 червня по 02 липня 2015 року в зону АТО, а саме наявність документів про безпосереднє залучення до виконання завдань АТО в районах її проведення (витяги з наказів керівника Антитерористичного центру при СБУ або особи, яка його заміщує, першого заступника чи заступника керівника Антитерористичного центру при СБУ про залучення до забезпечення проведення АТО, витяги з наказів керівника оперативного штабу з управління антитерористичною операцією, його заступників або керівників секторів (командирів оперативно-тактичних угруповань) про підпорядкування керівнику оперативного штабу з управління антитерористичною операцією в районах її проведення).

Антитерористичний центр при СБУ листом від 03.05.2018 № 33/7-4018 повідомив, що запитувані матеріали відсутні, наказами керівника Антитерористичного центру при СБУ позивач до проведення АТО персонально не залучався. Вказує, що відповідно до частини 2 статті 13 Закону № 638-IV рішення про залучення до широкомасштабних складних антитерористичних операцій у районі їх проведення та використання сил та засобів суб'єктів боротьби з тероризмом приймає керівник Антитерористичного центру або особа, яка його заміщує, перший заступник чи заступник керівника Антитерористичного центру. При цьому, залучення до АТО передбачає підпорядкування відповідних сил та засобів (інших осіб, що залучаються до АТО, частини 6 статті 4 Закону) керівнику оперативного штабу з управління антитерористичною операцією, а також виконання ними не тільки своїх службових обов'язків, а й завдань, безпосередньо пов'язаних з проведенням заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення терористичної діяльності, звільнення заручників, забезпечення безпеки населення, знешкодження терористів, мінімізацію наслідків терористичної діяльності. Таким чином, виконання своїх службових обов'язків хоча і в районі проведення АТО, але не пов'язаних із заходами з протидії терористичної діяльності, які координуються ОШУ АТО, не може бути підставою для залучення до АТО.

Аналізуючи пункт 2 постанови КМУ від 23.09.2015 № 739 «Питання надання статусу учасника війни деяким особам», колегія суддів зазначила таке.

Сполучник «також» уживається для приєднання однорідних членів речення або цілих речень у значенні: крім того, разом із тим. (Академічний тлумачний словник. (1970–1980) Словник української мови: в 11 томах. – Том 10, 1979. – Стор. 23.)

Отже, використання сполучникової конструкції «а також» у пункті 2 постанови КМУ від 23.09.2015 № 739 «Питання надання статусу учасника війни деяким особам», можна тлумачити так: що для надання статусу учасника війни працівникам підприємств, установ та організацій, які залучалися та брали безпосередню участь у забезпеченні проведення АТО, перебуваючи безпосередньо в районах її проведення, обов'язковими є документи про безпосереднє залучення до виконання завдань АТО в районах її проведення (витяги з наказів керівника Антитерористичного центру при СБУ або особи, яка його заміщує, першого заступника чи заступника керівника Антитерористичного центру при СБУ про залучення до забезпечення проведення антитерористичної операції, витяги з наказів керівника оперативного штабу з управління антитерористичною операцією, його заступників або керівників секторів (командирів оперативно-тактичних угруповань) про підпорядкування керівнику ОШУ АТО в районах її проведення), а крім того можуть бути додані й інші документи.

За таких обставин колегія суддів погодилася з висновком суду апеляційної інстанції, що у зв'язку із відсутністю документів про безпосереднє залучення позивача до виконання завдань АТО в районах її проведення, що підтверджено листом Антитерористичного центру при СБУ, а також не подання документів про направлення (прибуття) позивача у відрядження для безпосередньої участі в АТО в районах її проведення, відповідач обґрунтовано відмовив позивачу у наданні статусу учасника війни.

Справа № 818/62/17⁵ щодо можливості надання статусу УБД загиблій особі за зверненням члена її сім'ї

ОБґРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач звернулася до суду з позовом до Управління у справах учасників антитерористичної операції Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства внутрішніх справ України, Комісії Міністерства внутрішніх справ з розгляду питань, по-

⁵ Постанова Верховного Суду від 24.03.2021 у справі № 818/62/17. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95750075>

в'язаних з установленням статусу учасника бойових дій про визнання бездіяльності протиправною та зобов'язання вчинити дії, мотивуючи його тим, що її син загинув унаслідок вогнепального поранення, отриманого в період проходження служби при виконанні службових обов'язків в зоні проведення АТО. Наказом УМВС України в Сумській області від 26.02.2015 № 62/ос виключений зі списків особового складу у зв'язку зі смертю. Оскільки керівництвом підрозділів, в яких проходив службу її син, документи про присвоєння йому статусу УБД не подавалися, його мати у листопаді 2016 року звернулася до центральної комісії МВС з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій із заявою про надання її сину статусу УБД. Листом від 07.12.2016 Управління у справах учасників антитерористичної операції МВС України повідомило про відсутність у відомчій комісії підстав для надання статусу УБД загиблому.

Позивач вважала, що УМВС України в Сумській області допущено протиправну бездіяльність при розгляді її заяви, оскільки наявні підстави для надання загиблому статусу УБД з огляду на вимоги пунктів 2, 4, 5, 8 Порядку № 413, тому просила зобов'язати Комісію Міністерства внутрішніх справ України з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій, учасниками війни розглянути заяву та прийняти відповідне рішення.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Постановою Сумського окружного адміністративного суду від 13.04.2017, залишеною без змін ухвалою Харківського апеляційного адміністративного суду від 14.06.2017, у задоволенні позовних вимог відмовлено.

Суди у цій справі дійшли висновку про необґрунтованість позову з огляду на те, що позивачка не може бути учасником відносин з приводу вирішення питання про надання статусу УБД її загиблому сину, і тому у комісії відсутні повноваження приймати рішення за її зверненнями.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Верховний Суд погодився із позицією судів попередніх інстанцій про відмову у позові, мотивуючи це тим, що законодавством не передбачено права іншої особи вимагати присвоєння статусу УБД загиблій особі. Право на реалізацію передбачених Законом 3551-ХІІ можливостей, у зв'язку з наданням особі певного статусу, нерозривно пов'язане з такою особою. А тому, згідно із законодавством, не передбачено права іншої особи вимагати присвоєння статусу УБД загиблій особі.

Справа №824/32/19-а⁶ про відсутність підстав для встановлення статусу особи з інвалідністю внаслідок війни за умови, що інвалідність отримано при виконанні обов'язків військової служби у мирний час

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач оскаржив до суду розпорядження начальника Управління праці та соціального захисту населення Кельменецької районної державної адміністрації від 14.08.2018, яким йому припинено надання пільг як інваліду війни 3 групи та припинено дію посвідчення інваліда війни, виданого 25.07.2016, з 01.09.2018, з дати припинення статусу інваліда війни.

Обґрунтовуючи позовні вимоги, позивач зазначив, що відповідачем відмовлено у наданні статусу особи з інвалідністю внаслідок війни та видачі відповідного посвідчення на підставі статті 7 Закону № 3551-XII. Позивач вважає, що відмова відповідача у встановленні позивачу статусу особи з інвалідністю внаслідок війни та видачі посвідчення особи з інвалідністю внаслідок війни є такою, що суперечить вимогам чинного законодавства. Вважає, що відповідачем з вересня 2018 року неправомірно позбавлено статусу особи з інвалідністю внаслідок війни відповідно до цього Закону.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Суди відмовили у позові, мотивуючи це тим, що позивач отримав інвалідність у мирний час і не брав участі в захисті Батьківщини, не перебував на фронті чи в районі воєнних дій, а тому відповідно до статті 7 Закону № 3551-XI та роз'яснення Міністерства соціальної політики України від 06.10.2017 № 583/0/166-17/401, відсутні підстави для встановлення йому статусу особи з інвалідністю внаслідок війни.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до частини 1 статті 7 Закону № 3551-XII до осіб з інвалідністю внаслідок війни належать особи з числа військовослужбовців діючої армії та флоту, партизанів, підпільників, працівників, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, одержаних під час захисту Батьківщини, виконання обов'язків військової служби (службових обов'язків) чи пов'язаних з

⁶ Постанова Верховного Суду від 30.09.2019 у справі №824/32/19-а <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84621423>

перебуванням на фронті, у партизанських загонах і з'єднаннях, підпільних організаціях і групах та інших формуваннях, визнаних такими законодавством України, в районі воєнних дій, на прифронтових дільницях залізниць, на спорудженні оборонних рубежів, військово-морських баз та аеродромів у період громадянської та Другої світової воєн або з участю в бойових діях у мирний час.

Згідно з пунктом 1 частини 2 цієї статті до осіб з інвалідністю внаслідок війни належать також особи з інвалідністю з числа: військовослужбовців, осіб вільнонайманого складу, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час захисту Батьківщини, виконання інших обов'язків військової служби, пов'язаних з перебуванням на фронті в інші періоди, з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи, ядерних аварій, ядерних випробувань, з участю у військових навчаннях із застосуванням ядерної зброї, іншим ураженням ядерними матеріалами.

Таким чином, для надання особі статусу інваліда війни відповідно до вимог наведених норм необхідним є існування наступних умов: отримання військовослужбовцем інвалідності внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, що були одержані під час захисту Батьківщини та/або виконання інших обов'язків військової служби, пов'язаних з перебуванням на фронті, а також з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи, ядерних аварій, ядерних випробувань, з участю у військових навчаннях із застосуванням ядерної зброї, іншим ураженням ядерними матеріалами.

У свою чергу, частиною 7 статті 2 Закону № 2232-XII передбачено, що строкову військову службу громадяни України проходять відповідно до законів України у Збройних Силах України та інших військових формуваннях з метою здобуття військово-облікової спеціальності, набуття практичних навичок і умінь для збройного захисту Вітчизни.

Отже, проходження строкової військової служби не обов'язково пов'язане з обставинами, визначеними у частині 1 та пункті 1 частини 2 статті 7 Закону № 3551-XII.

Як встановили суди попередніх інстанцій на основі досліджених доказів, інвалідність позивача настала внаслідок травми, отриманої при виконанні обов'язків військової служби, а саме під час проходження ним строкової військової служби у мирний час, що виключає можливість надання йому статусу саме інваліда війни.

Окрім того, поширення на особу статусу інваліда війни у розумінні статті 7 Закону № 3551-XII нерозривно пов'язане із наявністю у такої особи статусу ветерана війни, гарантії соціального захисту яких безпосередньо регулюються цим Законом.

Натомість, частиною 1 статті 4 Закону № 3551-XII встановлено, що ветеранами війни є особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав.

Правова позиція аналогічного змісту щодо застосування статті 7 Закону № 3551-XII викладена у постанові Верховного Суду України від 06.11.2013 у справі № 21-377а13, колегія суддів не вбачала підстав відступати від такої позиції.

Тому суди попередніх інстанцій дійшли правильних висновків про те, що інвалідність позивача не давала йому права на отримання статусу інваліда війни відповідно до статті 7 Закону № 3551-XII і оспорюване розпорядження відповідає критеріям правомірності.

Справа №806/2053/16⁷ про витребування довідки про обставини одержаної травми під час виконання бойового завдання в зоні проведення АТО

ОБГРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач звернувся до суду з позовом про витребування з в/ч ПП В3231 довідки Форми № 5 про обставини одержаної травми під час виконання ним бойового завдання та відшкодування моральної шкоди.

На обґрунтування позову зазначено, що в серпні 2014 року, будучи старшим солдатом контрактної служби, виконував бойове завдання в зоні проведення АТО на території Луганської та Донецької областей. 13.08.2014 особовий склад підрозділу в/ч ПП В3231, де позивач проходив службу, перебуваючи в районі Савур-Могили Донецької області, попав під мінометний обстріл, під час якого він отримав травму – контузію. Вказав, що командування в/ч ПП В3231 не визнає факт одержаної травми саме при виконанні бойового завдання в зоні АТО, чим створює перешкоди у одержанні ним ОГД та подальшій реабілітації згідно з Законом № 2011-XII. Вважає, що командування в/ч ПП В3231 ігнорує факт отримання травми, тому дії відповідача щодо невидачі довідки про обставини травми Форми № 5 є протиправними. Крім того позивач зазначив, що внаслідок публічних принижень стосовно умисного ухилення від виконання службових обов'язків з боку відповідача, він отримав моральну травму, гіпертонічний криз та безліч психічних зривів, на підставі чого просив стягнути 40000 грн на відшкодування моральної шкоди.

⁷ Постанова Верховного Суду від 23.02.2021 у справі №806/2053/16 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95076224>

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Постановою Житомирського окружного адміністративного суду від 15.11.2016, залишеною без змін ухвалою Житомирського апеляційного адміністративного суду від 26.01.2017, позов задоволено частково: визнано неправомірними дії в/ч ПП В3231 щодо ненадання довідки про обставини одержаної травми (поранення, контузії, каліцтва) позивачу; зобов'язано в/ч ПП В3231 видати позивачу довідку про обставини травми (поранення, контузії, каліцтва) згідно з додатком № 5 до наказу Міністра оборони України від 14.08.2008 № 402 «Про затвердження положення про військово - лікарську експертизу в Збройних силах України»; стягнуто з в/ч ПП В3231 на користь позивача 5000 грн на відшкодування моральної шкоди. У задоволенні решти позовних вимог відмовлено.

Ухвалюючи судові рішення у справі, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, керувався тим, що відповідно до витягу з протоколу засідання Центральної військово-лікарської комісії по встановленню причинного зв'язку захворювань, поранень, контузій, травм, каліцтв від 09.09.2016 № 3887, постанову по причинному зв'язку захворювань за свідцтвом госпітальної ВЛК хірургічного профілю в/ч А1065 від 06.05.2016 № 534 скасовано, встановлено що захворювання, так, пов'язані із захистом Батьківщини. Висновками МСЕК від 15.08.2016 за первинним оглядом позивачу встановлено третю групу інвалідності з 24.06.2016: захворювання, так, пов'язані з захистом Батьківщини. Оскільки позивач у жовтні 2016 року звертався до військового комісара Житомирського ОВК з документами для виплати ОГД, на що отримав відмову у зв'язку з відсутністю документу, що свідчить про причини та обставини поранення (контузії, травми або каліцтва), суди дійшли висновку, що неправомірні дії відповідача стосовно ненадання довідки про причини та обставини поранення порушують право позивача на отримання гарантованих законом виплат. Враховуючи, що обов'язковою умовою для встановлення причинного зв'язку захворювань, поранень, контузій, травм, каліцтв, які так, пов'язані з захистом Батьківщини, є наявність довідки про обставини травми встановленого зразка у якій зазначається, що військовослужбовець одержав поранення (контузію, травму, каліцтво) під час захисту Батьківщини або акта про нещасний випадок, суди вирішили, що належним способом захисту порушених прав позивача є визнання дій в/ч ПП В3231 щодо ненадання такої довідки неправомірними та зобов'язання в/ч ПП В3231 видати позивачу довідку про обставини травми (поранення, контузії, каліцтва) згідно з додатком № 5 до наказу міністра оборони України від 14.08.2008 № 402 «Про затвердження положення про військово - лікарську експертизу в Збройних силах України».

Задовольняючи частково позовні вимоги про стягнення на його користь моральної шкоди, суди вказали, що ненадання позивачу відповідної довідки про об-

ставини травми призвели до прикладення останнім багатьох зусиль для відповідних звернень щодо доведення факту отримання ним травми під час бойових дій. Також суди врахували, що матеріалами справи підтверджено, що позивач перебував у стані гострої реакції на стрес, маючи астено-невротичний інсомнічний синдром.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до частини 10 статті 2 Закону № 2232-XII та з метою якісного проведення призову громадян на строкову військовою службу за станом здоров'я, прийняття громадян на військовою службу за контрактом, проведення медичного огляду військовослужбовців, військовозобов'язаних, резервістів для визначення ступеня придатності до військової служби та визначення ступеня придатності льотного складу до льотної роботи Наказом Міністра оборони України від 14.08.2008 № 402 затверджено Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України.

Згідно з підпунктом 1.1 пункту 1 Розділу I вказаного Положення військово-лікарська експертиза визначає придатність за станом здоров'я до військової служби призовників, військовослужбовців та військовозобов'язаних, установлює причинний зв'язок захворювань, травм (поранень, контузій, каліцтв) та визначає необхідність і умови застосування медико-соціальної реабілітації та допомоги військовослужбовцям.

Відповідно до підпункту 2.1 пункту 2 Розділу I цього Положення для проведення військово-лікарської експертизи створюються ВЛК, штатні та позаштатні (постійно і тимчасово діючі).

Центральна військово-лікарська комісія є органом військового управління, який здійснює керівництво ВЛК регіонів у Збройних Силах України та є керівним органом із військово-лікарської експертизи в Збройних Силах України. (підпункт 2.3 пункту 2 Розділу I Положення).

Порядок встановлення причинного зв'язку захворювань (поранень, контузій, травм, каліцтв) у військовослужбовців, військовозобов'язаних і резервістів, які призвані на збори, та колишніх військовослужбовців зі службою у Збройних Силах України встановлений у главі 2 Розділу 2 Положення.

Згідно з пунктом 21.1-21.3. глави 21 Розділу 2 Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України у разі, коли під час медичного огляду військовослужбовців встановлено діагноз, ВЛК встановлює причинний зв'язок захворювання, травми, контузії, каліцтва, поранення.

Причинний зв'язок захворювань, поранень, травм, контузій, каліцтв у військовослужбовців, які проходять військовою службу, військовозобов'язаних і резервістів,

призваних військовими комісаріатами на навчальні (перевірочні) збори, при медичному огляді вирішують позаштатні постійно діючі госпітальні, гарнізонні ВЛК і лікарсько-льотні комісії (ЛЛК) та за потреби – штатні ВЛК.

Військовослужбовці вважаються такими, що виконують обов'язки військової служби, у випадках, передбачених частиною 3 статті 24 Закону № 2232-XII.

Відповідно до пункту 21.5. глави 2 Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України постанови ВЛК про причинний зв'язок захворювань, поранень, контузій, травм, каліцтв приймаються в таких формулюваннях:

а) «Поранення (контузія, травма, каліцтво), ТАК, пов'язане із захистом Батьківщини» - якщо поранення (травма, контузія, каліцтво) одержане під час захисту Батьківщини або виконання обов'язків військової служби під час служби у складі діючої армії і флоту у роки Громадянської війни, Великої Вітчизняної війни та війни з Японією (Другої світової війни), участі у бойових діях з розмінування боєприпасів часів Великої Вітчизняної війни (Другої світової війни), а також при безпосередній охороні державного кордону чи суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні у складі прикордонного наряду, екіпажу корабля (катера), екіпажу літака (вертольота) або під час проведення оперативно-розшукових заходів, або здійснення самостійно чи в складі підрозділу відбиття збройного нападу чи вторгнення на територію України військових груп і злочинних угруповань.

б) «Поранення (контузія, травма, каліцтво), ТАК, пов'язане з виконанням обов'язків військової служби» - якщо поранення (травма, контузія, каліцтво) одержане (крім випадків протиправного діяння), у разі фактичного виконання службових обов'язків під час проходження військової служби в частинах, які не входили до складу діючої армії.

д) «Захворювання (поранення, контузія, каліцтво, травма), ТАК, пов'язане з проходженням військової служби» - якщо воно виникло в період служби у військових частинах та установах, які не входять до складу діючої армії, або коли захворювання, що виникло до військової служби, у період служби досягло такого розвитку, який обмежує придатність або призводить до непридатності (у тому числі тимчасової) до військової служби, служби з військової спеціальності.

г) «Захворювання, ТАК, пов'язане із захистом Батьківщини», якщо воно виникло в період служби у військових частинах та установах, що входять до складу діючої армії, або коли захворювання, яке виникло до цього, у період служби у військових частинах і установах, які входять до складу діючої армії, досягло такого розвитку, що обмежує придатність або призводить до непридатності (у тому числі й тимчасової) до військової служби.

У такому самому формулюванні приймаються постанови при медичному огляді військовослужбовців за результатами поранень (травм, контузій, каліцтв), одержан-

них ними в період проходження військової служби, коли документи про обставини їх одержання на момент медичного огляду відсутні.

Пунктами 21.7-21.8. глави 21 розділу 2 Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України передбачено, що постанова ВЛК про причинний зв'язок поранення (травми, контузії, каліцтва) приймається відповідно до висновку, зазначеного в довідці про обставини травми (поранення, контузії, каліцтва), або засвідченої копії Акта про нещасний випадок (додаток 1 до Інструкції про розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій у Збройних Силах України, затвердженої наказом Міністра оборони України від 06.02.2001 № 36, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 23.02.2001 за № 169/5360 (зі змінами)), у яких зазначаються обставини отримання поранення (контузії, травми, каліцтва). На військовослужбовців довідка про обставини травми (поранення, контузії, каліцтва) оформляється у 2 примірниках, перший подається у госпітальну (гарнізонну) ВЛК, а другий зберігається постійно в особовій справі військовослужбовця. У виняткових випадках допускається розгляд ВЛК копії вказаної довідки, засвідченої відповідною посадовою особою та скріпленої гербовою печаткою військової частини (закладу охорони здоров'я Збройних Сил України).

Колегія суддів зазначила, що обставини отримання позивачем акубаротравми 13.08.2014 в районі Савур-Могили Донецької області під час виконання ним обов'язків військової служби (бойового завдання) та під час безпосередньої участі в районі проведення АТО встановлені судами попередніх інстанцій на підставі належних та допустимих доказів.

Так, вказані обставини підтверджуються як показаннями свідків, наданими при проведенні відповідачем службового розслідування, так і висновком Центральної військово-лікарської комісії по встановленню причинного зв'язку захворювань, поранень, контузій, травм, каліцтв від 09.09.2016 № 3887 та висновком МСЕК від 15.08.2016.

Будь-яких доводів щодо неналежності вказаних доказів відповідач не навів ані під час розгляду вказаної справи в судах попередніх інстанцій, ані в поданій ним касаційній скарзі.

Також суд вважав обґрунтованим обрання судом першої інстанції саме такого способу захисту порушених прав та інтересів позивача, як визнання дій в/ч ПП В3231 щодо ненадання довідки неправомірними та зобов'язання в/ч ПП В3231 видати позивачу довідку про обставини травми (поранення, контузії, каліцтва) згідно з додатком № 5 до наказу міністра оборони України від 14.08.2008 № 402 «Про затвердження положення про військово - лікарську експертизу в Збройних силах України», оскільки він узгоджується з вимогами чинного на час розгляду справи судом першої інстанції процесуального законодавства та направлений на відновлення прав позивача.

II. СПРАВИ ЩОДО ОБЧИСЛЕННЯ СТРАХОВОГО СТАЖУ ТА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Справа № 240/11441/19⁸ щодо включення до заробітку, з якого обраховується пенсія, виплат: винагорода за участь у воєнних конфліктах, щомісячна додаткова грошова винагорода, грошова допомога на оздоровлення

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач звернувся до суду з позовом до Головного управління ПФУ в Житомирській області, в якому просив визнати протиправними дії Головного управління ПФУ в Житомирській області щодо відмови йому в перерахунку і виплаті пенсії з урахуванням у складі грошового забезпечення, з якого призначається пенсія, фактично отриманих сум щомісячної додаткової грошової винагороди, винагороди за безпосередню участь у воєнних конфліктах, у заходах із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації чи в АТО, грошової допомоги для оздоровлення, з яких було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за період з березня 2018 року по квітень 2019 року включно згідно з довідкою в/ч А3091 від 07.05.2019 № 2787; зобов'язати Головне управління ПФУ в Житомирській області здійснити перерахунок та виплату призначеної йому пенсії за період з 03.05.2019, з урахуванням у складі грошового забезпечення, з якого призначається пенсія, фактично отриманих позивачем сум щомісячної додаткової грошової винагороди, винагороди за безпосередню участь у воєнних конфліктах, в заходах із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації чи в АТО, грошової допомоги для оздоровлення, з яких було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за період з березня 2018 року по квітень 2019 року включно згідно з довідкою в/ч А3091 від 07.05.2019 № 2787.

В обґрунтування позову зазначено, що відмова в перерахунку пенсії з 03.05.2019 згідно з довідкою в/ч А3091 від 07.05.2019 № 2787 з урахуванням у складі його грошового забезпечення, з якого призначається пенсія, фактично отриманим сум щомісячної додаткової грошової винагороди, винагороди за безпосередню участь у воєнних конфліктах, в заходах із забезпечення національної безпеки і обо-

⁸ Постанова Верховного Суду від 02.06.2021 у справі №240/11441/19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97357218>

рони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації чи в АТО, грошової допомоги для оздоровлення, з яких було сплачено єдиний внесок на загально-обов'язкове державне пенсійне страхування є протиправною та порушує право на отримання належної пенсії відповідно до чинного законодавства України.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Відмовляючи у задоволенні позову, суд першої інстанції, з позицією якого погодився суд апеляційної інстанції, керувався тим, що:

а) грошова допомога на оздоровлення та щомісячна додаткова грошова винагорода, виплата яких здійснювалася не щомісячно, а одноразово в березні 2018 року та у квітні 2019 року, не входять до встановленого статтею 43 Закону № 2262-XII переліку видів грошового забезпечення, а тому не включаються до грошового забезпечення, з якого обчислюється пенсія;

б) винагорода за участь у АТО не є щомісячним додатковим видом грошового забезпечення, який є складовим елементом грошового забезпечення, з якого обчислюється пенсія, відповідно до статті 43 Закону № 2262-XII. На переконання судів, винагорода за безпосередню участь в АТО не має систематичний (щомісячний) характер, а тому також не включається до грошового забезпечення, з якого обчислюється пенсія.

При прийнятті рішень судами враховано позицію Верховного Суду, висловлену в постановках Верховного Суду від 18.04.2019 у справі №431/703/17, від 24.04.2019 у справі № 431/701/17, від 21.08.2019 у справі № 420/2338/16-а.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Палата з розгляду справ щодо захисту соціальних справ Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду розглянула правові питання наявності/відсутності у ветерана АТО права на включення до заробітку, з якого обраховується пенсія, таких видів виплат як:

- а) винагорода за участь у воєнних конфліктах;
- б) щомісячна додаткова грошова винагорода;
- в) грошова допомога на оздоровлення.

Винагорода за участь в АТО є додатковою виплатою військовослужбовцям, яких залучено до участі у ній.

При цьому виплата винагороди залежить від певних умов та лише в означений період, а також під час безперервного перебування на стаціонарному лікуванні після отриманих у такий період поранень (контузії, травми, каліцтва).

Тобто, така виплата не є постійною і не має систематичного характеру, а її розмір залежить як від днів участі в АТО, так і від виконаних завдань, що визначається наказом командира.

За таких обставин винагорода за участь в АТО не є щомісячним додатковим видом грошового забезпечення, який є складовим елементом грошового забезпечення, з якого обчислюється пенсія, відповідно до статті 43 Закону № 2262-XII.

Щомісячна додаткова грошова винагорода була передбачена і виплачувалася позивачу згідно з вимогами постанови КМУ від 22.09.2010 № 889 «Питання грошового забезпечення окремих категорій військовослужбовців Збройних Сил, Державної прикордонної служби, Національної гвардії, Служби зовнішньої розвідки та осіб начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту Державної служби з надзвичайних ситуацій», яка втратила чинність у зв'язку з введенням в дію Постанови № 704.

Така винагорода носить систематичний, щомісячний характер, належить до додаткових видів грошового забезпечення та відповідно до статті 43 № 2262-XII, підлягає врахуванню під час обчислення пенсії позивачу. Такий висновок відповідає позиції Верховного Суду, викладеній в постанові Великої Палати Верховного Суду від 06.02.2019 у справі № 522/2738/17.

Таким чином, у цій частині суди безпідставно відмовили у задоволенні позову.

Як зазначено у постанові Великої Палати Верховного Суду від 06.02.2019 у справі № 522/2738/17, при обчисленні пенсії на підставі статті 43 Закону № 2262-XII не враховується такий складовий елемент грошового забезпечення, як одноразові додаткові види грошового забезпечення, зокрема щорічні, щоквартальні, разові додаткові види грошового забезпечення, крім щомісячних, або тих, що виплачуються раз на місяць. Крім того, факт сплати єдиного внеску не є безумовною підставою для включення виплати, з якої цей внесок утримано, до грошового забезпечення, з розміру якого обчислюється пенсія, та має значення лише для включення до цього грошового забезпечення його видів з переліку, визначеного статтею 43 Закону № 2262-XII, який є вичерпним.

Таким чином, суди попередніх інстанцій правильно відмовили в задоволенні позову в цій частині, адже грошова допомога для оздоровлення та одноразові премії не входять до встановленого частиною третьою статті 43 Закону № 2262-XII переліку видів грошового забезпечення.

Справа № 415/2135/17⁹ щодо зарахування до страхового стажу часу проходження військової служби, протягом якого позивач брав участь в АТО в особливий період

ОБГРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач оскаржив у судовому порядку відмову Управління ПФУ в м. Лисичанську Луганської області у перерахунку пенсії з урахуванням періоду участі в АТО та довідок про заробітну плату від 15.07.2016 № 3883 та від 12.04.2017 № 264.

Управління ПФУ в м. Лисичанську Луганської області мотивувало відмову у проведенні перерахунку пенсії тим, що за даними електронної справи останній перерахунок пенсії був здійснений на підставі заяви позивача з 01.03.2014. Загальний страховий стаж враховано відповідно до статті 24 Закону № 1058-IV по 30.11.2013. За даними персоналізованого обліку страхувальник ВП «Шахта «Тошківська» ДП «Первомайськвугілля» сплатив страхові внески по 31.05.2015. Окрім цього, пенсійний орган наголосив, що законодавством України, починаючи з 01.07.2000 нарахування та перерахунок пенсій здійснюється лише на підставі даних персоналізованого обліку, тому відсутні підстави здійснити перерахунок пенсії на підставі довідки про нараховану заробітну плату.

Аналогічна відповідь на адресу позивача надійшла від Головного управління ПФУ в Луганській області від 17.11.2016 за № 458/М-11 та від 23.11.2016 за № МО-6057629, від 28.03.2017 № 23/М-7.

Вважаючи зазначені дії Управління ПФУ в м. Лисичанську Луганської області незаконними, позивач звернувся до суду з адміністративним позовом.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Суд першої інстанції, частково задовольняючи позов, зазначив, що страховий стаж, необхідний для перерахунку пенсії, обраховується особам, що проходили військову службу, на підставі спеціальних норм права, у той час, як норми Закону № 1058-IV в частині обрахування страхового стажу на підставі персоналізованого обліку і сплати внесків є нормами загальними і не регулюють спірні правовідносини. Позивачу останній перерахунок пенсії провадився на підставі заяви від 13.03.2014.

Суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що Закон № 1058-IV на час звернення позивача до пенсійного органу не містить будь-яких виключень щодо вклю-

⁹ Постанова Верховного Суду від 04.03.2020 у справі №415/2135/170 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87995653f>

чення періоду військової служби застрахованих осіб, призваних за призивом під час мобілізації на особливий період, до страхового стажу та збереження страхових виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у випадках ненарахування та несплати роботодавцем за них єдиного соціального внеску, а тому суд першої інстанції дійшов помилкового висновку про доведеність матеріалами справи та обґрунтованість вимог позивача щодо порушення його права на зарахування до страхового стажу роботи військової служби в особливий період для перерахунку пенсії із врахуванням довідки про безпосередню участь в АТО, забезпеченні її проведення і захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до статті 8 Закону № 2011-XII час перебування громадян України на військовій службі зараховується до їх страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби. Час проходження військовослужбовцями військової служби в особливий період зараховується до їх вислуги років, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби на пільгових умовах у порядку, який визначається КМУ.

У ході розгляду справи судами встановлено, що позивач у спірний період був призваний на військову службу, у зв'язку з чим підлягав у цей період загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню.

Отже, виходячи з наведеного, час проходження військової служби, протягом якого позивач брав участь в АТО в особливий період, зараховується до його страхового стажу.

У цьому випадку страхові внески (єдиний внесок) не нараховувалися та не сплачувалися у зв'язку із звільненням від сплати такого податку в порядку статті 7 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Аналогічна правова позиція у подібних правовідносинах була висловлена Верховним Судом, зокрема, в постановових від 14.02.2019 у справі № 308/8839/16-а, від 23.07.2019 у справі № 346/6411/16-а, від 30.07.2019 у справі № 346/1454/17 та від 18.09.2019 у справі № 347/1233/17.

Враховуючи викладене, колегія суддів Верховного Суду погодилася із висновками суду першої інстанції про те, що страховий стаж, необхідний для перерахунку пенсії, обраховується особам, що проходили військову службу, на підставі спеціальних норм права, у той час як норми Закону № 1058-IV в частині обрахування страхового стажу на підставі персоніфікованого обліку і сплати внесків є нормами загальними і не регулюють спірні правовідносини.

Справа №812/1100/17¹⁰ щодо можливості зарахуванням на пільгових умовах часу проходження служби, протягом якого позивач брав участь в АТО

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач оскаржив у судовому порядку дії ГУНП в Луганській області в частині незарахування позивачу в наказі про звільнення відповідно до пункту 7 частини першої статті 77 Закону України «Про Національну поліцію» (за власним бажанням) до календарної вислуги років (18 років 11 місяців 16 днів) на пільгових умовах часу участі в АТО (4 роки та 12 днів).

Обґрунтовуючи позовні вимоги, позивач зазначає, що з 11.08.1997 по 06.11.2015 він проходив службу в органах внутрішніх справ, а з 07.11.2015 по 28.07.2016 проходив службу у Національній поліції України, з якої був звільнений за власним бажанням. У період з 22.07.2014 по 28.07.2016 позивач безпосередньо брав участь в АТО.

Позивач стверджував, що у нього є право на отримання пенсії за вислугу років згідно із Законом № 2262-XII, проте відповідач відмовив у зарахуванні пільгового стажу для призначення пенсії, не врахувавши положення пункту 3 Постанови № 393.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Задовольняючи частково позовні вимоги, суд першої інстанції застосував до спірних правовідносин Постанову № 393 та дійшов висновку, що призначення пенсії особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, поліцейським, особам, зазначеним у пункті «ж» статті 1-2 Закону № 2262-XII зараховується на пільгових умовах до вислуги років (один місяць служби за три місяці) за час проходження служби, протягом якого особа брала участь в АТО.

Зазначена позиція була підтримана і Донецьким апеляційним адміністративним судом, який переглянув постанову суду першої інстанції та залишив її без змін.

¹⁰ Постанова Верховного Суду від 10.03.2021 у справі №812/1100/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95409559>

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Верховний Суд керувався тим, що у справі, що розглядається, позивач не має календарної вислуги років для призначення пенсії, проте в нього наявний відповідний пільговий стаж, відповідно до приписів пункту 2 Постанови № 393 (прийняття безпосередньої участі в АТО).

Приписами статті 17 Закону № 2262-ХІІ визначено види служби та періоди часу, які зараховуються до вислуги років для призначення пенсії, а статтею 17-1 Закону № 2262-ХІІ встановлено саме порядок обчислення вислуги років та визначення пільгових умов призначення пенсій особам, які мають право на пенсію за цим законом. Так само вказаною нормою передбачено, що цей період та пільгові умови встановлюються саме КМУ.

Отже, Законом № 2262-ХІІ передбачені пільгові умови для призначення пенсій за вислугу років, які встановлюються урядом шляхом прийняття підзаконних нормативно-правових актів.

Постановою № 393 визначено, зокрема, порядок обчислення та призначення пенсій за вислугу років, зокрема, поліцейським. Вказана постанова є підзаконним нормативно-правовим актом, мета якого конкретизувати нормативне регулювання задля вирішення питань, що виникають з приводу призначення пенсії за вислугу років, зокрема, і на пільгових умовах.

Таким чином, основним актом, на підставі якого здійснюється обчислення періоду проходження військової служби для зарахування його до стажу, є Закон № 2262-ХІІ. Пільгове обчислення періоду проходження військової служби є похідним від визначальної підстави і може визначатись іншими підзаконними нормативно-правовими актами, зокрема, Постановою № 393. Можливість пільгового обчислення вказаного періоду пов'язується, насамперед, зі спеціальним статусом, якого особи набули в результаті виконання відповідної роботи, яка визначена у законодавчому порядку.

Наведене свідчить про помилковість доводів відповідача про те, що визначальною для набуття права на призначення пенсії за вислугу років є саме календарна вислуга років, оскільки цей висновок ґрунтується на неправильному застосуванні норм матеріального права, що регулюють спірні правовідносини.

Отже, Верховний Суд констатує наявність у позивача права на призначення пенсії за вислугу років із зарахуванням на пільгових умовах часу проходження служби, протягом якого позивач брав участь в АТО.

Аналогічні висновки містяться у постанові об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 03.03.2021 у справі № 805/3923/18-а.

Справа № 377/201/17¹¹ щодо обрахування страхового стажу під час проходження військової служби

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач у судовому порядку просив зобов'язати Управління ПФУ у м. Славутичі Київської області зарахувати час перебування позивача на військовій службі – з 01.10.2014 по 31.10.2014 (один місяць) та з 01.01.2015 по 31.05.2015 (п'ять місяців) до страхового стажу та внести відповідні зміни до його облікової картки.

На обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що у період з 28.08.2014 по 26.09.2015 він проходив військову службу у зв'язку із частковою мобілізацією на особливий період у в/ч В4174, приймав участь в АТО в Донецькій та Луганських областях у складі вказаної в/ч, має статус ветерана війни – учасника бойових дій. Позивач зазначає, що у період проходження ним військової служби у зв'язку з частковою мобілізацією на особливий період, у відповідності до законодавства за ним на ДСП «Чорнобильська АЕС» зберігалось місце роботи і він отримував заробітну плату. Також під час проходження військової служби позивач отримував грошове забезпечення, з якого сплачувалися страхові внески. Втім, за період з 01.10.2014 по 31.10.2014 та з 01.01.2015 по 31.05.2015 у системі персоніфікованого обліку відсутні дані щодо сплати в цей період страхових внесків, у зв'язку з чим спірний період не був зарахований пенсійним органом до страхового стажу позивача.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Відмовляючи у задоволенні позову частково, суд першої інстанції, з позицією якого погодився суд апеляційної інстанції, керувався тим, що:

а) у період проходження військової служби військовою частиною з грошового забезпечення позивача утримувалися і сплачувалися страхові внески, що підтверджується інформацією, зазначеною у довідці в/ч А0224 Міністерства оборони України від 11.04.2017 № 2435. Проте, оскільки персоніфікація обліку для військовослужбовців була введена відповідно до наказу Міністерства фінансів України від 11.04.2016 № 441, яким внесено зміни до Порядку формування та надання страховальниками звіту щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, то єдиний внесок сплачувався із загального фон-

¹¹ Постанова Верховного Суду від 25.03.2020 у справі №377/201/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88431045>

ду грошового забезпечення. Втім, Управління ПФУ у м. Славутичі Київської області заходів для перевірки доводів позивача щодо сплати в/ч страхових внесків з його грошового забезпечення за вказаний проміжок часу не вжило. За наведених обставин суд першої інстанції дійшов висновку про наявність підстав для зарахування спірного періоду до загального страхового стажу позивача;

б) суд апеляційної інстанції визнав передчасними вимоги про зобов'язання Управління ПФУ у м. Славутичі Київської області зарахувати до страхового стажу позивача спірний період, оскільки перевірка наявності в особи страхового стажу належить до дискреційних повноважень пенсійного органу, які ним не реалізовані.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

У ході розгляду справи встановлено, що позивач у спірний період був призваний на військову службу, у зв'язку з чим підлягав у цей період загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню.

Відповідно до статті 24 Закону № 1058-IV страховий стаж цей період, упродовж якого особа підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та за який щомісяця сплачено страхові внески в сумі, не меншій за мінімальний страховий внесок.

Проте, частиною сьомою статті 7 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» передбачено, що не нараховується на виплати та не утримується єдиний внесок з виплат, що компенсуються з бюджету в межах середнього заробітку працівників, призваних на строкову військову службу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період або прийнятих на військову службу за контрактом у разі виникнення кризової ситуації, що загрожує національній безпеці, оголошення рішення про проведення мобілізації та /або введення воєнного стану.

Таким чином, у цьому випадку страхові внески (єдиний внесок) не нараховувалися та не сплачувались у зв'язку зі звільненням від сплати такого податку в порядку статті 7 Закону наведеного Закону. Страховий стаж, необхідний для перерахунку пенсії, обраховується особам, що проходили військову службу, на підставі спеціальних норм права, у той час як норми Закону № 1058-IV в частині обрахування страхового стажу на підставі персоніфікованого обліку і сплати внесків є нормами загальними і не регулюють спірні правовідносини.

Отже, виходячи з наведеного, час проходження військової служби, протягом якого позивач брав участь в АТО в особливий період, зараховується до його страхового стажу.

III. СПРАВИ ЩОДО НАДАННЯ ПІЛЬГ

Справи № 813/4346/17¹², № 813/3083/17¹³ щодо посвідчення на право користування пільгами

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Статтю 3 Закону №2011–XII визначено перелік осіб, які мають право на отримання посвідчень на право користування пільгами членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли) чи пропали безвісти під час проходження військової служби. Натомість постанова Кабінету Міністрів України від 28.05.1993 №379 «Про посвідчення на право користування пільгами членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли) чи пропали безвісти під час проходження військової служби» встановлює лише форму та порядок видачі посвідчень на право користування пільгами членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли) чи пропали безвісти під час проходження військової служби.

З огляду на те, що позивачка відноситься до осіб, визначених статтю 3 Закону № 2011–XII, вона має право на отримання посвідчення у відповідності до постанови Кабінету Міністрів України від 28.05.1993 № 379.

¹² Постанова Верховного Суду від 09.06.2021 у справі №813/4346/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97533334>

¹³ Постанова Верховного Суду від 07.06.2021 у справі №813/3083/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95580259>

ПРАВО УЧАСНИКІВ АТО/ООС НА ПЕРШОЧЕРГОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИЛОЮ ПЛОЩЕЮ, ПЕРШОЧЕРГОВИЙ РЕМОНТ ЖИЛИХ БУДИНКІВ І КВАРТИР, КОМПЕНСАЦІЮ ЗА НАЛЕЖНІ ДЛЯ ОТРИМАННЯ ЖИЛІ ПРИМІЩЕННЯ

Справа №200/7774/19-а¹⁴ щодо виплати грошової компенсації в порядку черговості взяття на квартирний облік за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач звернувся до суду з позовом до Міністерства соціальної політики України, Департаменту соціального захисту населення Донецької обласної державної адміністрації, в якому просив визнати неправомірною бездіяльність та зобов'язати вчинити дії.

Спір стосувався отримання позивачем грошової компенсації за бюджетною програмою 2511190 на 2019 рік у сумі 1863539,58 грн.

В обґрунтування своїх вимог позивач зазначав, що бездіяльність відповідачів завдала шкоди його соціальним правам у сфері забезпечення житлом у першочерговому порядку як УБД та інваліду внаслідок війни, а саме шляхом невиконання норм Закону № 3551-XII та постанови КМУ № 280.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Відмовляючи в задоволенні позову суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний адміністративний суд, керувався тим, що Департаментом соціального захисту населення Донецької обласної державної адміністрації дотримано вимоги Постанови № 280 щодо надання інформації щодо потреби в наданні грошової компенсації за формою згідно з додатком, яка подається до Мінсоцполітики станом на 01 березня поточного року, а Департаментом дотримано вимог Постанови № 280 та Бюджетного кодексу України щодо розподілу субвенції на виплату грошової компенсації, з урахуванням рівня обов'язкового видатку на одного отримувача у повному обсязі. Оскільки виплати грошової компенсації проводяться в порядку черговості взяття на квартирний облік, позивач отримує грошову компен-

¹⁴ Постанова Верховного Суду від 02.03.2021 у справі №200/7774/19-а <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95277755>

сацию після отримання зазначеної компенсації особами, які взяті на облік раніше ніж позивач. Виплата грошових коштів не в порядку черговості може порушити права, свободи та інтереси інших осіб, які перебувають на обліку попереду позивача.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Грошова компенсація ВПО, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, виплачується в повному обсязі в порядку черговості взяття на квартирний облік за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для ВПО, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в АТО, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах АТО у період її проведення, та визнані інвалідами війни III групи відповідно до пунктів 11-14 частини 2 статті 7 або учасниками бойових дій відповідно до пунктів 19 і 20 частини 1 статті 6 Закону 3551-XII, та які потребують поліпшення житлових умов (пункт 3 Порядку виплати грошової компенсації Постанови № 280).

Отже, нормами вищезазначеного порядку передбачена виплата грошової компенсації в порядку черговості взяття на квартирний облік за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації.

Позивач перебуває на обліку у Департаменті соціального захисту населення Маріупольської міської ради, як громадянин, який потребує поліпшення житлових умов з правом першочергового отримання житла як учасник бойових дій у зв'язку з проведенням АТО.

У матеріалах справи міститься лист звернення Департаменту до Міністерства соціальної політики України щодо збільшення фінансування субвенції на забезпечення житлом учасників бойових дій АТО/ООС, які є ВПО.

Колегія суддів погодилася з висновками судів попередніх інстанцій про те, що Департаментом дотримано вимоги вищезазначеної Постанови № 280 щодо надання інформації щодо потреби в наданні грошової компенсації за формою згідно з додатком, яка подається до Мінсоцполітики станом на 01 березня поточного року.

З урахуванням положень законодавства, суди попередніх інстанцій зробили законний і обґрунтований висновок про те, що компенсація виплачується в порядку черговості взяття на квартирний облік лише за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації, обсяг яких залежить від бюджетних коштів на відповідну бюджетну програму. Оскільки виплати грошової компенсації проводяться в порядку черговості взяття на квартирний облік, позивач отримає грошову компенсацію після отримання зазначеної компенсації

особами, які взяті на облік раніше ніж позивач. Виплата грошових коштів не в порядку черговості, як правильно зазначили суди, може порушити права, свободи та інтереси інших осіб, які перебувають на обліку попереду позивача.

Аналогічна правова позиція викладена в постанові Верховного Суду від 11.12.2020 у справі № 200/5680/19.

Справа №826/5221/17¹⁵ про визнання незаконними та нечинними постанови КМУ від 19.10.2016 № 719 «Питання забезпечення житлом сімей загиблих військовослужбовців, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, а також інвалідів I-II групи з числа військовослужбовців, які брали участь у зазначеній операції, та потребують поліпшення житлових умов» та постанови КМУ від 21.02.2017 № 119 «Питання забезпечення житлом деяких категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей»

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач оскаржив до суду постанови КМУ від 19.10.2016 № 719 «Питання забезпечення житлом сімей загиблих військовослужбовців, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, а також інвалідів I-II групи з числа військовослужбовців, які брали участь у зазначеній операції, та потребують поліпшення житлових умов» та постанову КМУ від 21.02.2017 № 119 «Питання забезпечення житлом деяких категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей».

В обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що оскаржувані постанови є антиконституційними, оскільки прийняті в порушення вимог Конституції України, визначених статтями 3, 8, 21, 22, 24, 46, 95. Також, позивач звертав увагу на те, що оскаржуваними постановами його позбавлено права отримати житло у позачерговому порядку. При цьому, на переконання позивача, оскаржуваними постановами виведено інвалідів війни АТО в особливу категорію по відношенню до інших інвалідів війни, позбавивши таким чином останніх реальної можливості отримати житло.

¹⁵ Постанова Верховного Суду від 27.11.2018 у справі №826/5221/17 <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78159547>

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, керувався тим, що дії КМУ є обґрунтованими та відсутня дискримінація чи порушення прав позивача на отримання житла як інваліда війни 2 групи та постраждалого внаслідок Чорнобильської катастрофи у зв'язку з прийняттям постанов КМУ № 719 та № 119.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Згідно з пунктом 8 Порядку проведення органами виконавчої влади антидискримінаційної експертизи проектів нормативно-правових актів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.01.2013 № 61, у разі відсутності у проекті акта положень, які містять ознаки дискримінації (крім позитивних дій), проект акта та висновок візуються керівником юридичної служби та повертаються структурному підрозділу органу виконавчої влади.

Судами попередніх інстанцій встановлено та матеріалами справи підтверджено, що у пояснювальній записці до проектів оскаржуваних постанов № 119 та № 719 Мінсоцполітики зазначено, що за результатами проведення антидискримінаційної експертизи встановлено відсутність у проектах зазначених постанов положень, що містять ознаки дискримінації.

Як вбачається зі змісту оскаржуваних постанов, ними надано пільги щодо отримання житла деяким пільговим категоріям громадян, зокрема: ВПО, особам з інвалідністю I-II груп, яка настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення та деяким іншим категоріям громадян.

Разом з тим, жодних обмежень або скасування прав учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС в оскаржуваних постановках не передбачено.

Конституційний Суд України в рішенні від 25.01.2012 № 3-рп/2012 визначив, що однією з ознак України як соціальної держави є забезпечення загальносуспільних потреб у сфері соціального захисту за рахунок коштів Державного бюджету України виходячи з фінансових можливостей держави, яка зобов'язана справедливо і неупереджено розподіляти суспільне багатство між громадянами і територіальними громадами та прагнути до збалансованості бюджету України. При цьому рівень державних гарантій права на соціальний захист має відповідати Конституції України, а мета і засоби зміни механізму нарахування соціальних виплат та допомоги – принципам пропорційності і справедливості. У цьому рішенні Конституційний Суд спирається на Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року, який встановлює загальний обов'язок держав забезпечити здійснення прав, що передбачені цим пактом, у максимальних межах наявних ресурсів (пункт 1 статті 2).

З огляду на вищезазначене, колегія суддів погодилася з висновком судів попередніх інстанцій про те, що оскаржувані постанови прийняті КМУ на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, запобігаючи несправедливій дискримінації, пропорційно та з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямована ця постанова.

Крім того, Верховний Суд врахував, що скасуванням оскаржуваних постанов будуть порушені права та інтереси осіб, на встановлення соціального захисту яких спрямована дія зазначених постанов.

Справа № 712/5476/19¹⁶ щодо юрисдикції спору про відмову у призначенні грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення УБД

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач оскаржив до суду відмову у призначенні йому грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення як особі з інвалідністю II групи з числа УБД на території інших держав.

Позивач не отримував житло з підстав, передбачених пунктом 15 Порядку виплати грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для деяких категорій осіб, які брали участь у бойових діях на території інших держав, а також членів їх сімей, затвердженого постановою № 214 (за текстом цього рішення – Порядок), у зв'язку з цим позивач вважав, що відмова відповідача є неправомірною.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Соснівський районний суд м. Черкаси ухвалив рішення, згідно з яким задовольнив позовні вимоги. Мотивував рішення так:

Інвалідність II групи позивачеві встановили лише 05.06.2018.

Позивач не отримував житло та грошову компенсацію як член сім'ї особи, яка загинула (пропала безвісти), померла, й особа з інвалідністю I-II групи з числа УБД на території інших держав.

¹⁶ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29.09.2020 у справі №712/5476/19

Позивач перебував на обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов. Рішення Черкаської міської ради від 28.08.2018 № 726 про взяття позивача на квартирний облік за місцем проживання та включення до списку позачерговиків за № 113 не було скасоване. Тому Комісія не мала законних підстав відмовляти позивачу у виплаті грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення.

Скасування оскарженого рішення є підставою для повторного розгляду заяви позивача та прийняття відповідного рішення з урахуванням встановлених судом обставин і в межах компетенції Комісії.

Черкаський апеляційний суд прийняв постанову, згідно з якою скасував рішення Соснівського районного суду м. Черкаси та відмовив у задоволенні позову. Мотивував постанову тим, що за змістом підпункту 7 пункту 15 Порядку відмова у призначенні грошової компенсації за належне для отримання жиле приміщення можлива у будь-якому з двох випадків: 1) заявнику вже надавалось житло; 2) заявнику вже виплачувалась грошова допомога.

Оскільки позивач вже отримував житло раніше, Комісія обґрунтовано відмовила йому в наданні грошової компенсації за належне для отримання жиле приміщення.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду передав справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, мотивуючи необхідністю відступити від висновку щодо адміністративної юрисдикції суду, сформульованого у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 10.06.2019 у справі № 135/617/17 за позовом фізичної особи до Управління праці та соціального захисту населення Ладжинської міської ради Вінницької області про визнання протиправними дій відповідача з відмови у виплаті грошової компенсації за належне для отримання житлове приміщення та зобов'язання відповідача виплатити таку компенсацію. Залишення рішення суду першої інстанції про задоволення позову без змін Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду мотивував тим, що позивач є особою з інвалідністю II групи внаслідок захворювання, пов'язаного із захистом Батьківщини під час участі в АТО, взятий на квартирний облік як інвалід війни, потребує поліпшення житлових умов з 10.04.2017, набув право на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення особам з інвалідністю I-II груп з числа військовослужбовців, які брали участь в АТО та потребують поліпшення житлових умов.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЩОДО ЮРИСДИКЦІЇ СПОРУ

У спірних правовідносинах відповідач у межах та порядку, встановленому Порядком, наділений повноваженнями приймати рішення, що впливають на можливість реалізації позивачем права на соціальну гарантію – пільгу, надану йому в силу особливого статусу, визначеного Законом № 3551-XII. Крім того, однією з умов застосування приписів Порядку до визначених у ньому категорій осіб є внесення інформації про останніх до Єдиного державного автоматизованого реєстру осіб, які мають право на пільги (пункт 1 Порядку).

Згідно з пунктом 2 частини першої статті 263 КАСУ справи щодо оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, суд розглядає за правилами спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи (у письмовому провадженні).

Крім того, юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи в публічно-правових спорах, зокрема, з приводу проходження публічної служби (пункт 2 частини першої статті 19 КАСУ України). А за змістом пункту 17 частини першої статті 4 військова служба належить до служби публічної.

Позивач, мотивуючи позов приписами Конституції України, Закону № 3551-XII та Порядку, оскаржив відмову у призначенні йому як особі з інвалідністю II групи з числа УБД на території інших держав грошової компенсації за належне для отримання жила приміщення. Така гарантія соціального захисту, як вказана компенсація, є однією з передбачених зазначеним законом пільг для осіб, які проходили військову, тобто публічну службу та набули статус особи з інвалідністю внаслідок війни. Тому Велика Палата Верховного Суду вважає, що означений спір є публічно-правовим, і його слід розглядати за правилами адміністративного судочинства.

З огляду на наведене, відсутні підстави для відступу від висновку Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду, сформульованого у постанові від 10.06.2019 у справі № 135/617/17, щодо віднесення до адміністративної юрисдикції спору про визнання протиправними дій Управління праці та соціального захисту населення Ладижинської міської ради Вінницької області з відмови УБД у виплаті грошової компенсації за належне для отримання жила приміщення, а також про зобов'язання виплатити таку компенсацію.

Справа №360/3071/20¹⁷ щодо можливості визнання поважними причини пропуску строку на апеляційне оскарження для забезпечення права особи на доступ до суду при зміні практики Великої Палати Верховного Суду щодо юрисдикції спорів про грошові компенсації за належні для отримання жилі приміщення.

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач звернувся до Луганського окружного адміністративного суду з позовом до Міської комісії з розгляду заяв деяких категорій осіб про виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення Лисичанської міської ради Луганської області.

Позовна заява обґрунтована тим, що позивач проходить службу в Департаменті патрульної поліції на посаді начальника відділу безпеки дорожнього руху УПП, є ВПО та УБД.

На підставі рішенням виконкому Лисичанської міської ради від 19.06.2018 № 263 позивач перебуває на квартирному обліку при Лисичанській міській раді з 11.06.2018 по теперішній час зі складом сім'ї 4 особи, та включений у список першочергового одержання житла.

Рішенням міської комісії з розгляду заяв деяких категорій осіб про виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення від 26.06.2018 № 1/5 позивачу призначено грошову компенсацію за належні для отримання жилі приміщення відповідно до Постанови № 280 у сумі 1 219 149,71 грн.

21.05.2020 рішенням міської комісії з розгляду заяв деяких категорій осіб про виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення № 23/8 вирішено перерахувати раніше призначену грошову компенсацію за належні для отримання жилі приміщення відповідно до пункту № 17 Постанови №280.

21.07.2020 рішенням міської комісії з розгляду заяв деяких категорій осіб про виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення № 25/5 вирішено скасувати рішення комісії від 21.05.2020 № 23/8 та відмовити позивачу в призначенні грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для ВПО, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, у зв'язку з наявністю у позивача майнових прав на житлове приміщення.

Вказана відмова стала підставою для звернення до окружного адміністративного суду з позовом.

¹⁷ Постанова Верховного Суду від 17.09.2021 у справі №360/3071/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99686973>

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Ухвалою Луганського окружного адміністративного суду від 30.09.2020 провадження у справі № 360/3071/20 закрито у зв'язку з тим, що цю справу не належить розглядати в порядку адміністративного судочинства. Роз'яснено позивачеві право на звернення з цим позовом до місцевого загального суду в порядку цивільного судочинства.

Мотивуючи своє рішення, суд послався на те, що спір, пов'язаний із захистом порушених житлових прав, не є публічно-правовим і має вирішуватися судами за правилами Цивільного процесуального кодексу України з огляду на правову позицію, висловлену Великою Палатою Верховного Суду в постановах від 23.10.2019 у справі № 569/2101/16-а, від 18.04.2018 у справі № 806/104/16, від 30.05.2018 у справі № 826/7431/16, від 29.08.2018 у справі № 488/1176/14-а, від 20.09.2018 у справі № 815/2551/15, від 07.11.2018 у справі № 358/460/16-ц, від 12.12.2018 у справі № 685/1346/15-а, від 23.01.2019 у справі № 806/5217/15 та Верховним Судом у постанові від 23.01.2020 у справі № 440/1649/19.

19.10.2020 позивач звернувся до Лисичанського міського суду Луганської області з позовом до Військово-цивільної адміністрації міста Лисичанськ Луганської області про визнання незаконними та скасування рішення міської комісії з розгляду заяв деяких категорій осіб про виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення Лисичанської міської ради Луганської області від 21.07.2020 № 25/2 і зобов'язання Військово-цивільної адміністрації міста Лисичанськ Луганської області в особі міської комісії з розгляду заяв деяких категорій осіб виплатити грошову компенсацію за належні для отримання жилі приміщення прийняти рішення про призначення позивачу грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення.

Ухвалою Лисичанського міського суду Луганської області від 26.10.2020 відкрито провадження у справі № 415/6450/20 за вказаним позовом.

Ухвалою Лисичанського міського суду Луганської області від 02.03.2021, що отримана позивачем 16.03.2021, провадження у справі № 415/6450/20 закрито і роз'яснено, що справу належить розглядати за правилами адміністративного судочинства.

Позивач 31.03.2021 звернувся до Першого апеляційного адміністративного суду з апеляційною скаргою на ухвалу Луганського окружного адміністративного суду від 30.09.2020, якою закрито провадження у справі № 360/3071/20.

Позивач вважав, що визначення юрисдикції спорів Великою Палатою Верховного Суду у подібних правовідносинах та, як наслідок, закриття провадження спочатку в порядку адміністративного судочинства, а потім в порядку цивільного

судочинства, не залежить від волевиявлення позивача та є поважною причиною для пропуску строку на апеляційне оскарження ухвали окружного адміністративного суду.

Ухвалою Першого апеляційного адміністративного суду від 26.04.2021 в задоволенні клопотання позивача про поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження відмовлено, визнано неповажними підстави, вказані апелянтом в клопотанні про поновлення строку.

В ухвалі про залишення апеляційної скарги без руху, суд апеляційної інстанції відхилив посилання позивача на те, що відлік строку на апеляційне оскарження ухвали Луганського окружного адміністративного суду від 30.09.2020 починається з моменту отримання позивачем ухвали Лисичанського міського суду Луганської області від 02.03.2021, оскільки з апеляційною скаргою позивач звертався саме на ухвалу Луганського окружного адміністративного суду від 30.09.2020, яка була отримана ним 06.10.2020.

Оскільки вимоги ухвали суду апеляційної інстанції про залишення апеляційної скарги без руху в частині наведення інших підстав для поновлення строку скаргником виконані не були, то Перший апеляційний адміністративний суд ухвалою від 25.05.2021 відмовив у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою позивача на ухвалу Луганського окружного адміністративного суду від 30.09.2020 у справі № 360/3071/20.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Тлумачення приписів ст. 295 КАСУ дало підстави Верховному Суду для висновку, що поновлення встановленого процесуальним законом строку для подання апеляційної скарги здійснюється судом у особливих, екстраординарних випадках й тільки за наявності обставин об'єктивного та непереборного характеру (підтверджених належними доказами), які істотно ускладнили або унеможливили своєчасну реалізацію права на апеляційне оскарження судового рішення.

Важливість дотримання строків звернення з апеляційною скаргою також зумовлена й тим, що у контексті концепції справедливого судового розгляду особливу цінність має принцип правової визначеності, який передбачає дотримання принципу *judicata*, тобто принципу остаточності рішення, згідно з яким кожна зі сторін не має права домагатися перегляду остаточного і обов'язкового судового рішення тільки з метою повторного слухання справи та ухвалення нового рішення. Відступ від цього принципу можливий за умови, якщо він зумовлений особливими й непереборними обставинами.

Колегія суддів підкреслила, що особливими та непереборними визнаються обставини, які не залежать від волевиявлення сторони і пов'язані з дійсно істотними перешкодами чи труднощами для своєчасного вчинення процесуальних дій. Таки-

ми обставинами є ті, які не залежать від волі особи та об'єктивно унеможливають вчасне, тобто у встановлений законом процесуальний строк, звернення до суду з апеляційною скаргою.

Верховний Суд вважав, що встановлення обмежень доступу до суду у зв'язку з пропуском строку звернення повинно застосовуватися з певною гнучкістю і без надзвичайного формалізму, при цьому воно не застосовується автоматично і не має абсолютного характеру; перевіряючи його виконання слід звертати увагу на обставини справи.

Колегія суддів погодилася з доводами позивача про те, що з урахуванням положень процесуального законодавства, а також приписів ухвали Луганського окружного адміністративного суду від 30.09.2020 у цій справі, позивач не мав права на повторне звернення до адміністративного суду з таким самим адміністративним позовом, щодо якого постановлено ухвалу про закриття провадження у справі.

Позивач з метою процесуальної ефективності захисту свого порушеного права звернувся до Першого апеляційного адміністративного суду з апеляційною скаргою на ухвалу Луганського окружного адміністративного суду від 30.09.2020 у справі № 360/3071/20.

Важливим є те, що позивач не допустив недобросовісних дій при пропуску строку на апеляційне оскарження ухвали суду першої інстанції про закриття провадження у справі.

Враховуючи обставини цієї справи Верховний Суд вважав, що визнання неповажними причин пропуску строку на апеляційне оскарження було не виправданим та позбавило позивача права на доступ до суду.

Верховний Суд вважав, що суд апеляційної інстанції порушив норму процесуального права, що призвело до невмотивованої відмови позивачу у доступі до правосуддя.

З огляду на це, та з метою забезпечення конституційного права на апеляційне оскарження, суд дійшов висновку про необхідність направлення справи для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції.

Справа № 344/8601/16-а¹⁸ про відсутність такої пільги як надання безоплатного гарячого харчування дітям, батьки яких є учасниками бойових дій

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач звернувся до суду з позовом, в якому оскаржував дії Департаменту освіти та науки Івано-Франківської міської ради щодо відмови в забезпеченні безоплатного гарячого харчування його неповнолітній дочці

Позовні вимоги обґрунтовано тим, що позивач є УБД. Неповнолітня дитина позивача є ученицею загальноосвітньої школи I-III ступенів № 21. Позивач звернувся до Департаменту освіти та науки Івано-Франківської міської ради з вимогою щодо забезпечення безкоштовним гарячим харчуванням своєї неповнолітньої доньки, проте отримав відмову.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Суди першої та апеляційної інстанції відмовили в позові, мотивуючи це тим, що відсутні підстави для забезпечення безоплатного гарячого харчування дітям, батьки яких є УБД, оскільки чинним законодавством такої пільги не передбачено.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Статтю 12 Закону № 3551-XII визначено виключний перелік пільг УБД та особам, прирівняним до них.

Однак, у вищезазначеній статті взагалі відсутня така пільга, як надання безоплатного гарячого харчування дітям, батьки яких є УБД.

На виконання вимог статей 25, 29 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», статті 5 Закону України «Про охорону дитинства», пункту 19 статті 6 Закону №3551-XII, постанов Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 413, 22.11.2004 № 1591, 19.06.2002 № 856, 02.02.2011 № 116, 14.01.2015 № 6 Івано-Франківською міською радою Івано-Франківської області 2 сесії сьомого демократичного скликання прийнято рішення від 25.12.2015 № 52-2 «Про встановлення вартості харчування учнів, які навчаються у 1-11 класах загальноосвітніх навчальних закладів денної форми навчання м. Івано-Франківська».

¹⁸ Постанова Верховного Суду від 12.12.2019 у справі №344/8601/16-а <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86305600>

Відповідно до пункту 1, 2 рішенням Івано-Франківської міської ради від 25.12.2015 №52-2 встановлено з 04.01.2016 вартість гарячого харчування: сніданок для учнів, які навчаються у 1-11 класах загальноосвітніх навчальних закладах денної форми навчання з числа дітей, батьки яких є учасниками АТО, УБД або загинули під час виконання службових обов'язків у зоні проведення АТО в розмірі 11 грн, та обід у розмірі 13 грн 70 коп.

Отже, у вказаному рішенні Івано-Франківської міської ради не визначено такої пільги, яку просить встановити позивач стосовно своєї дочки.

З урахуванням викладеного, колегія суддів вважала правильним висновок судів попередніх інстанцій про відсутність підстав для задоволення позову.

ПІЛЬГИ ЩОДО СПЛАТИ СУДОВОГО ЗБОРУ

Велика Палата Верховного Суду в постанові від 09.10.2019 у справі № 9901/311/19 (провадження № 11-795асі19) зробила висновок, що судовий збір не стягується з УБД тільки в разі, якщо вони звертаються за захистом своїх порушених прав, які пов'язані із ветеранським статусом.

Велика Палата Верховного Суду в постанові від 12.02.2020 у справі № 545/1149/175-ц зробила висновок про звільнення позивача, який має статус УБД, від сплати судового збору, врахувавши те, що позивач звернувся до суду з метою захисту свого права на отримання земельної ділянки.

Верховний Суд у постанові від 21.01.2021 у справі №120/2577/20-а зробив висновок про звільнення позивача від сплати судового збору, мотивуючи це тим, що спір у цій справі стосується соціальних прав позивача, які пов'язані з пенсійним забезпеченням його як УБД.

IV. СПРАВИ ЩОДО ВРАХУВАННЯ СТАЖУ ДЛЯ НАДАННЯ СТАТУСУ ВЕТЕРАНА ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Справа № 809/1567/17¹⁹ щодо відмови Управління СБУ у видачі посвідчення ветерана військової служби

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач оскаржив у судовому порядку відмову у видачі йому посвідчення ветерана військової служби.

Позовні вимоги мотивовані тим, що позивач з 01.02.1995 по 09.08.2017 проходив військову службу в органах СБУ на посадах офіцерського складу. Наказом голови СБУ від 08.08.2017 № 131-ОС позивач був звільнений з військової служби за віком. Після звільнення з військової служби позивач написав заяву про видачу посвідчення ветерана військової служби та нагрудного знака, оскільки прослужив на військовій службі більше 25 років. Управління СБУ, розглянувши вищевказану заяву надано відповідь про відмову у наданні йому статусу ветерана військової служби, а також у видачі посвідчення ветерана військової служби. Позивач вважає, що такі дії є неправомірними та просить суд визнати протиправною відмову Управління СБУ у видачі позивачу посвідчення ветерана військової служби та зобов'язати відповідача видати вказане посвідчення.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Івано-Франківський окружний адміністративний суд постановою від 08.12.2017, залишеною без змін постановою Львівського апеляційного адміністративного суду від 01.03.2018, у задоволенні позову відмовив.

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог, суди попередніх інстанцій керувалися тим, що відсутні правові підстави для надання позивачу статусу ветерана військової служби, а також у видачі посвідчення ветерана військової служби.

¹⁹ Постанова Верховного Суду від 25.02.2021 у справі №809/1567/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95139198>

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до пункту 6 статті 2 Закону № 2232-XII до видів військової служби відносяться: 1) строкова військова служба; 2) військова служба за призовом під час мобілізації, на особливий період; 3) військова служба за контрактом осіб рядового складу; 4) військова служба за контрактом осіб сержантського і старшинського складу; 5) військова служба (навчання) курсантів вищих військових навчальних закладів, а також вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки, відділення військової підготовки; 6) військова служба за контрактом осіб офіцерського складу; 7) військова служба за призовом осіб офіцерського складу.

Згідно з частинами 4, 5 статті 11 Закону № 2232-XII військова підготовка за програмою підготовки офіцерів запасу включається до навчальних планів вищого навчального закладу як окрема навчальна дисципліна. Програми військової підготовки розробляються згідно з вимогами кваліфікаційних характеристик офіцерів запасу за відповідною військово-обліковою спеціальністю. Порядок розроблення та затвердження кваліфікаційних характеристик офіцерів запасу та програм військової підготовки офіцерів запасу визначається Міністерством оборони України.

Громадянам України, які мають освітній ступінь вищої освіти не нижче бакалавра, пройшли повний курс військової підготовки за програмою підготовки офіцерів запасу, склали встановлені іспити та атестовані до офіцерського складу, присвоюється відповідне первинне військове звання офіцера запасу. У разі потреби вони за наказом Міністра оборони України підлягають призову для проходження військової служби осіб офіцерського складу.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що період військової служби позивача становить: 1) військова служба на офіцерських посадах СБУ з 01.02.1995 по 09.08.2017 – 22 роки 6 місяців і 8 днів; 2) вислуга років у пільговому обчисленні – 6 років 11 місяців 1 день. Отже, загальна військова служба позивача становить 29 років 5 місяців і 9 днів.

Верховний Суд зробив висновки про те, що час навчання позивача у цивільному вищому навчальному закладі, у тому числі проходження ним військової підготовки з наступним присвоєнням звання лейтенанта запасу, не відноситься до військової служби і не може бути врахований до вислуги років, передбаченої Законом України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист».

Колегія суддів погодилася з висновками судів попередніх інстанцій про те, що у позивача відсутній стаж, необхідний для надання статусу ветерана військової служби.

Справа № 809/1567/17²⁰ щодо відмови Управління СБУ у видачі посвідчення ветерана військової служби

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач оскаржив у судовому порядку дії Коломийського об'єднаного Управління ПФУ Івано-Франківської області щодо невключення до страхового стажу позивача, що дає право на пенсію, періоду проходження військової служби за мобілізацією з 15.05.2015 по 31.05.2016, щодо неврахування періоду участі в АТО в кратному обчисленні та неврахування при розрахунку пенсії грошового забезпечення, яке він отримував як військовослужбовець за час проходження військової служби з 15.05.2015 по 31.05.2016 і середнього заробітку, який зберігався за основним місцем роботи позивача в КП «Житлоінфоцентр» у період з 15.05.2015 по 31.12.2015.

Позивач з 15.05.2015 по 30.06.2016 проходив військову службу за мобілізацією на час особливого періоду, брав безпосередню участь у проведенні АТО на території Донецької і Луганської областей та є УБД.

Під час проходження військової служби за мобілізацією позивачу виповнилося 55 років та він набув право на призначення дострокової пенсії за віком.

06.02.2017 позивач звернувся до Коломийського об'єднаного управління ПФУ Івано-Франківської області з заявою про призначення пенсії відповідно до частини 3 абзацу 5 Перехідних положень Закону України «Про загальнообов'язкове пенсійне страхування».

16.02.2017 Коломийським об'єднаним управлінням ПФУ Івано-Франківської області позивачу призначено пенсію за віком з 06.02.2017.

24.02.2017 позивач звернувся до Коломийського об'єднаного управління ПФУ Івано-Франківської області з заявою про надання розрахунку пенсії та відомостей про включення до страхового стажу часу проходження військової служби за мобілізацією на особливий період.

Листом від 10.03.2017 Коломийське об'єднане управління ПФУ Івано-Франківської області повідомило позивача про те, що період військової служби за мобілізацією з червня 2015 року по листопад 2015 року взагалі не включено до страхового стажу та при розрахунку пенсії не враховано грошове забезпечення, яке

²⁰ Постанова Верховного Суду від 30.07.2019 у справі №346/1454/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95750075>

позивач отримував як військовослужбовець за час проходження військової служби з 15.05.2015 по 31.05.2016. Також при розрахунку пенсії не враховано середній заробіток, який зберігався за основним місцем його роботи КП «Житлоінфоцентр» в період з 15.05.2015 по листопад 2015 року та лише частково враховано за грудень 2015 року, оскільки в системі персоніфікованого обліку відсутні відомості про сплату страхових внесків військовою частиною за період з 15.05.2015 по травень 2016 року, а також відсутні відомості про сплату страхових внесків КП «Житлоінфоцентр».

Вважаючи таке рішення пенсійного органу неправомірним, позивач звернувся до суду з адміністративним позовом.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Задовольняючи позовні вимоги, суди попередніх інстанцій керувалися тим, що відповідно до Закону № 2232-XII та Закону № 2011-XII час перебування громадян України на військовій службі зараховується до їхнього страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби.

Оскільки позивач приймав участь в АТО, то відповідно до наказу Міністерства оборони України від 14.08.2014 № 530 «Про затвердження Положення про організацію в Міністерстві оборони України роботи з обчислення вислуги років для призначення пенсій військовослужбовцям і соціального забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та членів їх сімей», час проходження служби, протягом якого особа брала участь в АТО, зараховується до вислуги років для призначення пенсій особам на пільгових умовах один місяць служби за три місяці.

Відповідно до частини 7 статті 7 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» не нараховується на виплати і не утримується єдиний внесок з виплат, що компенсуються з бюджету в межах середнього заробітку працівників, призваних на строкову військову службу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, оголошення рішення про проведення мобілізації та/або введення воєнного стану. Відтак, зазначена норма встановлює пільгу щодо нарахування та утримання єдиного внеску з виплат, що компенсуються з бюджету в межах середнього заробітку працівників, призваних на військову службу за призовом під час мобілізації. Однак це може позбавити особу на належне пенсійне забезпечення з врахуванням заробітку, виплата якого гарантується законодавчими актами.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до статті 6 Закону № 3551-XII до УБД належать, зокрема військово-вотслужбовці (резервісти, військовозобов'язані), які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в АТО, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах АТО в період її проведення.

Абзацом другим пункту 1 статті 8 Закону № 2011-XII визначено, що час перебування громадян України на військовій службі зараховується до їхнього страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби. Час проходження строкової військової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу, а також час проходження військової служби в особливий період, що оголошується відповідно до Закону України «Про оборону України», зараховуються до стажу роботи, що дає право на призначення пенсії за віком на пільгових умовах, якщо на момент призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, військову службу в особливий період, що оголошується відповідно до Закону України «Про оборону України», особа навчалася за фахом у професійно-технічному навчальному закладі, працювала за професією або займала посаду, що дає право на призначення пенсії за віком на пільгових умовах. Час навчання в професійно-технічному навчальному закладі, час проходження строкової військової служби, а також час проходження військової служби в особливий період, що оголошується відповідно до Закону України «Про оборону України», які зараховуються до стажу роботи, що дає право на призначення пенсії за віком на пільгових умовах, не повинні перевищувати наявного стажу роботи, що дає право на пенсію за віком на пільгових умовах. Час проходження військовослужбовцями військової служби в особливий період, що оголошується відповідно до Закону України «Про оборону України», зараховується до їхньої вислуги років, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби на пільгових умовах у порядку, який визначається КМУ.

Статтю 57 Закону України «Про пенсійне забезпечення» передбачено, що пільги по обчисленню стажу за час перебування у складі діючої армії, та встановлено, що час служби зараховується до стажу роботи на пільгових умовах, у порядку, встановленому для обчислення строків цієї служби при призначенні пенсії за вислугою років військовослужбовцям.

За правилами Положення про організацію в Міністерстві оборони України роботи з обчислення вислуги років для призначення пенсій військовослужбовцям і соціального забезпечення осіб, звільнених з військової служби у Збройних Силах України, та членів їхніх сімей, затвердженого наказом Міністерства оборони України від 14.08.2014 № 530 час проходження служби, протягом якого особа брала участь

в АТО, зараховується на пільгових умовах – один місяць служби за три.

Відповідно до частини 7 статті 7 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» не нараховується на виплати і не утримується єдиний внесок з виплат, що компенсуються з бюджету в межах середнього заробітку працівників, призваних на строкову військову службу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, оголошення рішення про проведення мобілізації та/або введення воєнного стану.

Аналіз наведених норм матеріального права дає підстави для висновку, що військова служба за призовом під час мобілізації на особливий період є різновидом військової служби, яка підлягає зарахуванню до трудового стажу для призначення пенсії.

Як встановлено судом, позивач перебував на військовій службі з 15.05.2015 по 31.05.2016 та брав участь в АТО з 27.07.2015 по 17.11. 2015 та з 04.12.2015 по 09.03.2016.

Оскільки під час мобілізації позивач брав участь в АТО з 27.07.2015 по 17.11.2015 та з 04.12.2015 по 09.03.2016, в силу наказу Міністерства оборони України від 14.08.2014 № 530 «Про затвердження Положення про організацію в Міністерстві оборони України роботи з обчислення вслуги років для призначення пенсій військовослужбовцям і соціального забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та членів їх сімей», зараховується до вслуги років для призначення пенсій особам на пільгових умовах один місяць служби за три місяці.

Вказаний висновок узгоджується з висновком Верховного Суду, викладеним у постанові від 05.06.2018 у справі № 348/347/17.

V. СПРАВИ ЩОДО ВИПЛАТ ГРОШОВИХ КОМПЕНСАЦІЙ, ВИНАГОРОД ТА ДОПОМОГ

Справа № 812/1327/17²¹ щодо права на винагороду, яка виплачується за безпосередню участь в АТО у відсотках місячного грошового забезпечення

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач оскаржив до суду бездіяльність ГУНП у Луганській області щодо нарахування йому винагороди за безпосередню участь в АТО за період з 07.11.2015 по 31.01.2016 у розмірі 21601,10 грн.

На обґрунтування позову позивач зазначив, що він у періоди з 27.08.2014 по 07.11.2015, з 07.11.2015 по 28.08.2017 проходив службу в Національній поліції України та безпосередньо брав участь в АТО, забезпеченні її проведення і захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в районах АТО на території Луганської області, а тому має право на отримання винагороди, передбаченої постановою Кабінету Міністрів України від 31.01.2015 № 24 «Про особливості виплати винагород військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу в особливий період та під час проведення антитерористичних операцій».

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Постановою Луганського окружного адміністративного суду від 25.10.2017 адміністративний позов задоволено частково: стягнуто з ГУНП у Луганській області на користь позивача винагороду за безпосередню участь в АТО за період з 07.11.2015 по 31.01.2016 в розмірі 20386,49 грн з відрахуванням установлених законом податків та інших обов'язкових платежів. В іншій частині позову відмовлено.

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції керувався тим, що відповідач безпідставно не нарахував та не виплатив позивачу винагороду за безпосередню участь в АТО за період з 07.11.2015 по 31.01.2016.

Суд першої інстанції зазначив, що військовослужбовці вважаються такими, що беруть безпосередню участь в АТО у разі одночасного дотримання таких умов: за-

²¹ Постанова Верховного суду від 26.09.2019 у справі №812/1327/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84525274>

лучення до проведення АТО, перебування в підпорядкуванні (виконання завдання) керівництва штабу АТО (крім військовослужбовців військових прокуратур і розвідувальних органів України); перебування в районі проведення АТО.

Посилаючись на наявні в матеріалах справи докази, суд першої інстанції зазначив, що позивач відповідає вказаним вимогам, а тому має право на отримання винагороди за безпосередню участь в АТО.

Суд апеляційної інстанції, скасовуючи рішення суду першої інстанції та відмовляючи у задоволенні адміністративного позову, зазначив, що підстави для виплати позивачу винагороди за безпосередню участь в АТО за період з 07.11.2015 по 31.01.2016 відсутні.

Винагорода за безпосередню участь в АТО виплачується тільки за час фактичної участі у відповідних заходах, які зазначені в пункті 1 додатку 1 Постанови КМУ від 31.01.2015 № 24 «Про особливості виплати винагород військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу в особливий період та під час проведення антитерористичних операцій». Проте в матеріалах справи відсутні докази на підтвердження фактичної участі позивача в проведенні АТО, за яку постановою КМУ від 04.06.2014 № 158 «Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Міністерству фінансів на 2014 рік, та виділення коштів з резервного фонду державного бюджету» установлено виплату грошової винагороди, а тому підстави для задоволення позовних вимог відсутні.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Верховний Суд погодився з висновком суду першої інстанції. Оскільки Національна поліція України є правоохоронним органом, то відповідно до Постанови КМУ від 31.01.2015 № 24 «Про особливості виплати винагород військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу в особливий період та під час проведення антитерористичних операцій» позивач входить до переліку осіб, які мають право на винагороду, яка виплачується за безпосередню участь в АТО у відсотках місячного грошового забезпечення.

Пунктом 3 вказаної Постанови затверджено розмір винагороди військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу за безпосередню участь у воєнних конфліктах чи антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду згідно з додатком 1, розмір додаткових винагород військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу та резервістам за виконання окремих завдань під час безпосередньої участі у воєнних конфліктах чи антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду згідно з додатком 2.

Також на підставі рішення комісії Міністерства внутрішніх справ України з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій працівників органів внутрішніх справ України від 13.10.2015 № 19/І/ХІІІ/16 позивачу видано посвідчення УБД від 05.11.2015.

Пунктом 19 частини 1 статті 6 Закону № 3551-ХІІ учасниками бойових дій визнаються військовослужбовці (резервісти, військовозобов'язані) Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, військовослужбовці військових прокуратур, особи рядового та начальницького складу підрозділів оперативного забезпечення зон проведення антитерористичної операції центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, поліцейські, особи рядового, начальницького складу, військовослужбовці Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної пенітенціарної служби України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в АТО, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів.

Враховуючи викладене, Верховний Суд не погодився з висновком суду апеляційної інстанції про відсутність доказів безпосередньої участі позивача в АТО.

Таким чином, Суд уважав за необхідне скасувати постанову Донецького апеляційного адміністративного суду від 20.12.2017 та залишити в силі постанову Луганського окружного адміністративного суду від 25.10.2017.

Справа №761/31180/16-а²² щодо виплати одноразової грошової допомоги інваліду II групи, інвалідність якого настала внаслідок захворювання, пов'язаного із захистом Батьківщини під час безпосередньої участі в АТО

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач звернувся до суду з адміністративним позовом до Служби зовнішньої розвідки України, в якому просив суд визнати протиправними дії відповідача щодо виплати позивачу ОGD у розмірі 90-кратного прожитого мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб та відмови у виплаті ОGD у розмірі 200-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб, як інваліду війни II групи; зобов'язати відповідача виплатити позивачу одноразову грошову допомогу у розмірі 200-кратного прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб, як інваліду війни II групи шляхом доплати 110-кратного прожиткового мінімуму до вже виплаченої суми; стягнути з відповідача на користь позивача моральну шкоду у розмірі 100 000 грн; зобов'язати відповідача подати звіт про виконання судового рішення.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що у травні 2014 року позивач, на підставі відповідних наказів, був відряджений до складу сил та засобів, які залучаються та беруть участь в АТО на території Донецької та Луганської областей, з метою виконання службових (бойових завдань). Позивач безпосередньо брав участь в АТО. Через нервові напруження стан здоров'я позивача погіршився. У подальшому після численних обстежень позивачу встановлено діагноз: розсіяний склероз, церебро-спинальна форма, первинно-прогресуючий перебіг з розвитком правобічного помірного геміпарезу, порушення функції тазових органів за центральним типом, емоційно-вольових та когнітивних розладів. Було встановлено, що вказані захворювання пов'язані із захистом Батьківщини. Позивачу було встановлено відповідно II групу інвалідності, видано посвідчення. Позивач у грудні 2015 року звернувся до відповідача із заявою щодо виплати одноразової грошової допомоги у відповідності до Закону № 2011-XII. Також позов містив обґрунтування завдання позивачу моральної шкоди протиправними діями Служби зовнішньої розвідки України. У зв'язку з вищевикладеним, позивач звернувся до суду із вказаним позовом.

²² Постанова Верховного Суду від 15.11.2019 у справі №761/31180/16-а <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85742038>

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Постановою Шевченківського районного суду міста Києва від 20.12.2016 в задоволенні позову відмовлено.

Таке рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що в довідці до акта огляду МСЕК серії АВ № 0215290 не зазначено про те, що захворювання позивача настало внаслідок виконання ним обов'язків військової служби.

Постановою Київського апеляційного адміністративного суду від 07.02.2017 постанову Шевченківського районного суду міста Києва від 20.12.2016 – скасовано та ухвалено нову постанову, якою позов задоволено частково: визнано протиправними дії Служби зовнішньої розвідки України щодо призначення та виплати позивачу одноразової грошової допомоги в розмірі 90-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на дату встановлення інвалідності; зобов'язано Службу зовнішньої розвідки України призначити позивачу одноразову грошову допомогу у розмірі 200-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на дату встановлення інвалідності, та здійснити її виплату з урахуванням раніше виплачених сум; зобов'язано Службу зовнішньої розвідки України подати в місячний строк звіт про виконання судового рішення. В іншій частині в задоволенні позову відмовлено.

Постанова суду апеляційної інстанції мотивована тим, що захворювання позивача пов'язані із захистом Батьківщини. Поняття «військовий обов'язок» включає в себе поняття «захист Батьківщини». Тому, ОГД позивачу у спірних правовідносинах повинна бути призначена та виплачена на підставі підпункту 1 пункту 6 Порядку №975.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Верховний Суд погодився з висновками апеляційного адміністративного суду, мотивуючи це тим, що передбачене законом поняття «військовий обов'язок» включає в себе поняття «захист Батьківщини» і «захист Вітчизни» та означає захист незалежності та територіальної цілісності України, в тому числі, під час «проходження військової служби», а тому позивач, як інвалід II групи, інвалідність якого настала внаслідок захворювання, пов'язаного із захистом Батьківщини під час безпосередньої участі в АТО має право на ОГД, яка повинна бути призначена та виплачена у розмірі 200-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на дату встановлення інвалідності.

Справа № 1.380.2019.006957²³ про виплату допомоги в разі встановлення вищої групи інвалідності або вищого відсотка втрати працездатності після спливу дворічного терміну з первинного встановлення інвалідності або визначення відсотку втрати працездатності вперше

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач оскаржив до суду рішення Комісії Міністерства оборони України з розгляду питань, пов'язаних із призначенням та виплатою одноразової грошової допомоги та компенсаційних сум, від 05.07.2019 № 88, яким відмовлено йому у призначенні одноразової грошової допомоги.

В обґрунтування позовних вимог позивач посилався на те, що має право на отримання ОГД відповідно до статей 16, 16-3 Закону № 2011-XII. Вважав відмову відповідача у призначенні та виплаті йому ОГД протиправною, незаконною, необґрунтованою та такою, що порушує його право на соціальний захист. При цьому наголошував на безпідставності застосування до нього положень частини 4 статті 16-3 Закону № 2011-XII та пункту 8 Порядку № 975 щодо обмеження такої виплати дворічним строком, оскільки інвалідність йому встановлена вперше і відповідне право на отримання грошової допомоги він може реалізувати протягом трьох років з моменту виникнення такого права, тобто до 19.12.2021.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Ухвалюючи рішення про задоволення позовних вимог, суд першої інстанції керувався тим, що позивач має право на виплату ОГД відповідно до статті 16 Закону № 2011-XII. Так, суд зазначив, що інвалідність позивачу встановлена вперше, Закон № 2011-XII до 01.01.2017 не передбачав часових обмежень на виплату допомоги в разі встановлення вищої групи інвалідності або вищого відсотка втрати працездатності після спливу дворічного терміну після первинного встановлення інвалідності або визначення відсотку втрати працездатності вперше. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 06.12.2016 № 1774-VIII не може розповсюджуватись на спірні правовідносини, оскільки не має зворотної дії закону в часі. Застосування нової норми закону можливе лише у разі повторного встановлення інвалідності позивачу починаючи з 19.12.2018 і саме з цього моменту відраховується дворічний строк.

²³ Постанова Верховного Суду від 02.12.2020 у справі №1.380.2019.006957 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93373367>

Апеляційний адміністративний суд скасував рішення суду першої інстанції та прийняв нове про відмову в задоволенні позову, яке мотивував тим, що на час первинного встановлення втрати працездатності позивачу (17.11.2014) вже діяла правова норма, яка передбачала обмеження права на перегляд розміру ОГД дворічним строком. Отже, оскільки з дня первинного встановлення ступеню втрати працездатності (17.11.2014) до дня встановлення групи інвалідності (19.12.2018) минуло понад два роки, позивач позбавлений права на отримання ОГД у більшому розмірі.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Верховний Суд уже розглядав справи за аналогічних правовідносин, зокрема в постановах від 30.09.2019 у справі № 825/1380/18, від 29.04.2020 у справі № 120/3358/19-а та від 25.05.2020 у справі № 2 40/10373/19.

За наслідком розгляду цих справ, Верховний Суд сформулював такий висновок: встановлення інвалідності після встановлення ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності є самостійною підставою для виплати ОГД, встановлення інвалідності відбулось вперше, а тому положення частини четвертої статті 16-3 Закону № 2011-XII (щодо виплати допомоги з врахуванням раніше виплаченої суми та обмеження такої виплати дворічним строком) до спірних правовідносин не застосовуються.

Верховний Суд у ухвалі про передачу справи на розгляд Судової палати з розгляду справ щодо захисту соціальних прав, обґрунтовуючи необхідність відступу від висновку сформованого у постановах Верховного Суду, зазначив, що з метою забезпечення єдності судової практики при вирішенні спорів цієї категорії необхідно відступити від правового висновку щодо застосування норми права, викладеного у постановах від 20.02.2020 у справі № 806/714/18, від 04.03.2020 у справі № 240/5688/18 та від 17.06.2020 у справі № 0640/3968/18.

Проблемним питанням у цій справі є тлумачення положень пункту 4 статті 16-3 Закону № 2011-XII та з'ясування можливості їх застосування до правовідносин, які виникли в цій справі.

Згідно з пунктом 8 Порядку № 975, якщо протягом двох років військовослужбовцю, військовозобов'язаному та резервісту після первинного встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності під час повторного огляду буде встановлено згідно з рішенням МСЕК вищу групу чи іншу причину інвалідності або більший відсоток втрати працездатності, що дає їм право на отримання ОГД у більшому розмірі, виплата провадиться з урахуванням раніше виплаченої суми.

Згідно з частиною четвертою статті 16-3 Закону № 2011-XII, яка набрала чинності з 01 січня 2014 року, якщо протягом двох років військовослужбовцю, військо-

возобов'язаному або резервісту після первинного встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності під час повторного огляду буде встановлено вищу групу інвалідності або більший відсоток втрати працездатності, що дає їм право на отримання ОГД в більшому розмірі, виплата провадиться з урахуванням раніше виплаченої суми.

За таких умов норми частини четвертої статті 16-3 Закону № 2011-XII застосовуються до правовідносин, що виникли після набрання ним чинності, тобто після 01.01.2014.

Надалі Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 06.12.2016 № 1774-VIII (який набрав чинності з 01.01.2017) частину 4 статті 16-3 Закону № 2011-XII доповнено абзацом 2, яким передбачено: «У разі зміни групи інвалідності, її причини або ступеня втрати працездатності понад дворічний термін після первинного встановлення інвалідності виплата одноразової грошової допомоги у зв'язку із змінами, що відбулися, не здійснюється». Змістовно абзац 2 пункту 4 статті 16-3 Закону № 2011-XII є конкретизацією правової норми, яка міститься в абзаці першому. Якщо в абзаці першому передбачено умови, коли здійснюється виплата допомоги, то абзац другий передбачає умови, за відсутності яких виплата допомоги не здійснюється.

Обидві ці норми (абзац 1 та 2 пункту 4 статті 16-3 Закону № 2011-XII) передбачають обмеження строку, протягом якого зміна групи інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності можуть бути підставою для виплати ОГД в більшому розмірі, дворічним строком. Дворічний строк обчислюється з часу первинного встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності.

З огляду на вищевикладене, право на отримання ОГД у більшому розмірі у зв'язку із встановленням військовослужбовцю під час повторного огляду вищої групи інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності визначається за законодавством, що діє на день повторного огляду. Передбачені пунктом 4 статті 16-3 Закону № 2011-XII обмеження права на отримання ОГД в більшому розмірі дворічним строком після первинного встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності застосовуються починаючи з 01.01.2014, а зазначений дворічний строк обчислюється з дня первинного встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності, незалежно від дати, коли їх встановлено вперше (до 01.01.2014 чи після).

Вказаний правовий висновок викладений у постанові судової палати з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 15.07.2020 у справі № 240/10153/19.

Як вбачається із вищевказаних висновків, пунктом 4 статті 16-3 Закону № 2011-XII передбачено вирішення питання виплати ОГД шляхом її виплати з урахуванням раніше виплаченої суми тим особам, яким раніше уже було встановлено факт ушкодження здоров'я і які раніше вже таку допомогу отримували.

Одночасно цією нормою також передбачено обмеження такої виплати строком у два роки з часу попереднього встановлення факту ушкодження здоров'я.

Проте ті особи, стан здоров'я яких погіршиться після спливу двох років з часу первинного встановлення факту ушкодження здоров'я, втрачають право на виплату ОГД, в тому числі з врахуванням раніше виплаченої суми.

Таким чином, дворічний строк обчислюється з дня первинного встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності, а наслідок, який спричинило ушкодження здоров'я після дворічного строку, відповідно до рішення МСЕК (встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності) для обчислення строку самостійного правового значення не має.

З огляду на вищезазначене, судова палата дійшла висновку, що дворічний строк для виплати ОГД у більшому розмірі застосовується з моменту рішення компетентного органу (МСЕК), яким вперше встановлено ступінь ушкодження здоров'я особи (незалежно від його виду: інвалідність або ступінь втрати працездатності без встановлення інвалідності), внаслідок травми або захворювання.

Такий підхід (застосування дворічного строку) має на меті гарантування принципу правової визначеності для особи та запобігання можливим помилкам з боку суб'єктів (органів МСЕК), які встановлюють причинно-наслідковий зв'язок між отриманою травмою або захворюванням та ступенем зумовленого ними погіршення стану здоров'я, визначивши, що лише протягом дворічного проміжку часу це можливо встановити достовірно.

При цьому держава, незалежно від завершення цього дворічного строку, зберігає для такої особи всі інші, окрім права на отримання ОГД, гарантії права на соціальний захист, гарантованого, зокрема частиною 5 статті 17 (держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей) та статтею 46 Конституції України (Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними), які деталізовані в низці Законів України та підзаконних нормативно-правових актах.

Таким чином, за наслідками розгляду цієї справи, виходячи з чинного на час виникнення спірних правовідносин правового регулювання, Верховний Суд зробив наступні висновки:

- встановлення інвалідності та встановлення часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності є пов'язаними підставами для виплати ОГД;
- встановлення інвалідності особі, якій раніше було встановлено часткову втрату працездатності без встановлення інвалідності, надає такій особі право на виплату ОГД з урахуванням раніше виплаченої суми;
- дворічний строк для виплати ОГД в більшому розмірі застосовується з моменту першого рішення компетентного органу (МСЕК), яким встановлено інвалідність або ступінь втрати працездатності без встановлення інвалідності.

У цій справі позивачу 17.11.2014 під час первинного огляду органами МСЕК первинно встановлено 20% втрати працездатності. Надалі 19.12.2018, після встановлення часткової втрати працездатності, було встановлено III групи інвалідності.

Таким чином, на час первинного встановлення ступеня втрати професійної працездатності позивачу (17.11.2014) правова норма, яка обмежує право на перегляд розміру ОГД дворічним строком, вже діяла. Оскільки з дня встановлення ступеня втрати професійної працездатності позивачу (17.11.2014) до дня встановлення III групи інвалідності (19.12.2018) минуло понад два роки, позивач не має права на отримання ОГД в більшому розмірі.

Отже, у розглянутій справі, враховуючи її фактичні обставини, немає підстав для відступу від висновків, викладених у постановках Верховного Суду від 20.02.2020 у справі № 806/714/18, від 04.03.2020 у справі № 240/5688/18 та від 17.06.2020 у справі № 0640/3968/18.

За вказаних обставин Верховний Суд в складі Судової палати Касаційного адміністративного суду погодився із висновком суду апеляційної інстанції та зазначив, що у разі встановлення групи інвалідності, понад дворічний термін після первинного встановлення ступеня втрати працездатності, виплата ОГД у зв'язку із змінами, що відбулися, не здійснюється.

Справа № 0640/4427/18²⁴ щодо права на отримання допомоги до 5 травня у разі набуття статусу, на який поширюється виплата, після 5 травня відповідного року

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач оскаржив до суду відмову у видачі йому посвідчення інваліда війни III групи з терміном дії з 01.04.2014; перерахунку, встановленню розміру пенсії та виплаті різниці підвищення пенсії за період з 01.04.2014 по 11.06.2015; виплаті щорічної разової грошової допомоги за 2014-2015 роки.

В обґрунтування позову посилався на те, що він з 01.04.2014 є інвалідом III групи з нарахуванням пенсійного забезпечення відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» і відповідно до виписки із акта огляду МСЕК від 16.04.2014 причиною інвалідності зазначено «травма, пов'язана з виконанням обов'язків військової служби» та йому було видано посвідчення від 19.11.2014, в якому вказано вид пенсії по інвалідності III група інвалід армії. Позивач вказує, що внаслідок неправильного визначення його статусу, що потягло за собою видачу неправильного посвідчення і призначення інваліда армії, а не інваліда війни, йому неправильно нараховувалася пенсія і він не отримував соціальних гарантій, на які мав право як інвалід війни, зокрема разової грошової допомоги.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Суди першої та апеляційної інстанції відмовили у позові, мотивуючи це тим, що офіційного статусу інваліда війни, який дає право на пільги, встановлені Законом № 3551-XII, позивач набув 11.06.2015, а отже підстави для виплати йому разової грошової допомоги до 5 травня за 2014 – 2015 роки – відсутні.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Порядок виплати разової грошової допомоги врегульований статтею 17-1 Закону № 3551-XII.

²⁴ Постанова Верховного Суду від 19.08.2020 у справі № 0640/4427/18 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91050500>

Так, відповідно до положень цієї норми щорічну виплату разової грошової допомоги до 5 травня в розмірах, передбачених статтями 12-16 цього Закону, здійснюють центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах трудових відносин, соціального захисту населення, через відділення зв'язку або через установи банків (шляхом перерахування на особовий рахунок отримувача) пенсіонерам - за місцем отримання пенсії, а особам, які не є пенсіонерами, - за місцем їх проживання чи одержання грошового утримання.

Військовослужбовцям, особам начальницького та рядового складу органів внутрішніх справ України, особам начальницького і рядового складу Державної кримінально-виконавчої служби України, які проходять службу (крім пенсіонерів), виплата разової грошової допомоги здійснюється шляхом перерахування коштів органами праці та соціального захисту населення на спеціальні рахунки військових частин, установ і організацій за місцем їх служби.

Особи, які не отримали разової грошової допомоги до 5 травня, мають право звернутися за нею та отримати її до 30 вересня відповідного року, в якому здійснюється виплата допомоги.

Разова грошова допомога не виплачується в разі смерті отримувача до 5 травня або набуття громадянином статусу згідно із статтями 6, 7, 9, 10, 11 цього Закону після 5 травня відповідного року, в якому здійснюється виплата допомоги.

Аналіз наведених норм права свідчить, що право на отримання разової грошової допомоги нерозривно пов'язується із набуттям громадянином статусу згідно зі статтями 6, 7, 9, 10, 11 Закону № 3551-XII та датою набуття такого статусу. Тобто право на отримання разової грошової допомоги мають особи, які до 5 травня відповідного року, в якому здійснюється виплата допомоги, набудуть статусу визначеного статтями 6, 7, 9, 10, 11 цього Закону. У разі набуття статусу, визначеного статтями 6, 7, 9, 10, 11 Закону № 3551-XII після 5 травня відповідного року, разова грошова допомога не виплачується.

За наведеного правового регулювання та встановлених у справі обставин, колегія суддів погодилася з висновками судів попередніх інстанцій про відсутність підстав для нарахування та виплати позивачу разової грошової допомоги до 5 травня за 2014 – 2015 роки.

Справа № 161/14506/16-а²⁵ про перерахунок щорічної разової грошової допомоги до 5 травня в розмірі, встановленому статтею 12 Закону № 3551-XII

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач оскаржив до суду бездіяльність Управління соціального захисту населення Луцької районної державної адміністрації Волинської області щодо перерахунку щорічної разової грошової допомоги до 5 травня у розмірі, встановленому статтею 12 Закону № 3551-XII за 2016 рік.

В обґрунтування позовних вимог зазначив, що він є УБД і має право на пільги, встановлені Законом №3551-XII, зокрема, на отримання щорічної грошової допомоги до 5 травня в розмірі 5 мінімальних пенсій за віком. Однак, відповідач протиправно здійснив йому виплату такої допомоги в значно меншому розмірі.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Задовольняючи позов, суд першої інстанції керувався тим, що дії Управління соціального захисту населення щодо нарахування позивачу щорічної разової грошової допомоги до 5 травня відповідно до постанови № 141 є протиправними, оскільки нарахування такої допомоги повинно здійснюватися відповідно до частини 5 статті 12 Закону № 3551-XII.

Суд апеляційної інстанції не погодився з таким висновком суду першої інстанції та зазначив, що з набуттям чинності Законом України від 28.12.2014 № 79-VIII «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин», КМУ надано повноваження щодо визначення розміру щорічної разової грошової допомоги до 5 травня, встановленого статтею 12 Закону № 3551-XII, а тому дії відповідача є правомірними і підстави для задоволення позову відсутні.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до статті 12 Закону № 3551, з урахуванням рішення Конституційного Суду України від 22.05.2008 № 10-рп/2008, встановлено виплату УБД щорічної до 5 травня разової грошової допомоги у розмірі п'яти мінімальних пенсій за віком.

²⁵ Постанова Верховного Суду від 26.06.2018 у справі № 161/14506/16-а <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74992429>

Разом з тим, суди правильно звернули увагу, що згідно зі статтею 17 вказаного Закону фінансування витрат, пов'язаних з введенням в дію цього Закону, здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.

Правові засади функціонування бюджетної системи України, її принципи, основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин та відповідальність за порушення бюджетного законодавства визначені у Бюджетному кодексі України.

Пунктом 26 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України встановлено, що норми і положення статей 12, 13, 14, 15 та 16 Закону № 3551-XII застосовуються у порядку та розмірах, встановлених КМУ, виходячи з наявних фінансових ресурсів державного і місцевого бюджетів та бюджетів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Прикінцеві та перехідні положення були доповнені зазначеним пунктом згідно із Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин», який набув чинності з 01.01.2015.

Таким чином, КМУ були надані повноваження щодо визначення розміру щорічної разової грошової допомоги до 5 травня, передбаченої Законом № 3551-XII.

Постановою № 141 «Деякі питання виплати у 2016 році разової грошової допомоги, передбаченої Законами 3551-XII і «Про жертви нацистських переслідувань» у 2016 році виплату разової грошової допомоги до 5 травня, передбаченої Законами № 3551-XII і «Про жертви нацистських переслідувань», здійснює Міністерство соціальної політики шляхом перерахування коштів на зазначені цілі структурним підрозділам з питань соціального захисту населення обласних, Київської міської державних адміністрацій (далі – органи соціального захисту населення), які через відділення зв'язку або через установи банків перераховують їх на особові рахунки громадян за місцем отримання пенсії (особам, які не є пенсіонерами, – за місцем їх проживання), у таких розмірах, зокрема, УБД – 920 гривень.

Зазначені положення Закону України від 28.12.2014 № 79-VIII «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» неконституційними не визнавались, положення постанови Кабінету Міністрів України від 2 березня 2016 року № 141 є також чинними.

Апеляційний суд правильно звернув увагу на висновки Конституційного Суду України, викладені у рішенні від 26.12.2011 № 20-рп/2011.

Так, Конституційний Суд України рішенням від 26.12.2011 № 20-рп/2011 наголосив, що передбачені законами соціально-економічні права не є абсолютними. Механізм реалізації цих прав може бути змінений державою, зокрема, через неможливість їх фінансового забезпечення шляхом пропорційного перерозподілу коштів з метою збереження балансу інтересів усього суспільства. Крім того, такі заходи можуть бути обумовлені необхідністю запобігання чи усунення реальних загроз економічній безпеці України, що згідно з частиною 1 статті 17 Конституції України є найважливішою функцією держави.

Крім того, колегія суддів звернула увагу на те, що у Рішенні № 3-рп/2012 від 25.01.2012 Конституційний Суд України зазначив, що надання Верховною Радою України права КМУ встановлювати у випадках, передбачених законом, порядок та розміри соціальних виплат та допомоги, які фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України, пов'язується з його функціями, визначеними в пунктах 2, 3 статті 116 Конституції України. Отже, КМУ регулює порядок та розміри соціальних виплат та допомоги, які фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України, відповідно до Конституції та законів України.

Таким чином, в аспекті конституційного подання положення частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116 Конституції України треба розуміти так, що повноваження КМУ щодо розробки проекту закону про Державний бюджет України та забезпечення виконання відповідного закону пов'язані з його функціями, в тому числі щодо реалізації політики у сфері соціального захисту та в інших сферах. КМУ регулює порядок та розміри соціальних виплат та допомоги, які фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України, відповідно до Конституції та законів України.

Отже, Конституційний Суд України визнав конституційним регулювання КМУ розміру соціальних виплат та допомог, які фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України.

Таким чином, нормативно-правові акти, які видані КМУ в межах своїх повноважень, підлягають обов'язковому застосуванню судами під час вирішення справ про соціальний захист громадян.

Враховуючи наведене, апеляційний суд дійшов правильного висновку, що відповідач правомірно здійснив позивачу нарахування та виплату разової грошової допомоги до 5 травня у 2016 році в розмірі визначеному постановою КМУ від 02.03.2016 № 141.

Справа №160/12817/19²⁶ щодо нарахування та виплати грошової компенсації за невикористані дні додаткової відпустки як УБД за період з 09.10.2015 по 21.04.2017

ОБГРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач оскаржив до суду бездіяльність Центрального територіального управління Національної гвардії України (в/ч 3006) щодо ненарахування та невиплати йому грошової компенсації за невикористані календарні дні додаткової відпустки як УБД за період з 09.10.2015 року по 21.04.2017, виходячи з грошового забезпечення станом на день звільнення з військової служби, а саме 21.04.2017.

В обґрунтування позову позивач вказував, що під час здійснення розрахунку при звільненні його як молодшого сержанта Центральним територіальним управлінням Національної гвардії України (в/ч 3006) не нараховано та не виплачено грошову компенсацію за невикористані календарні дні додаткової відпустки та середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні з 09.10.2015 по 21.04.2017, передбаченої Законом № 3551-XII.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Суди першої та апеляційної інстанцій позов задовольнили частково: визнали протиправною бездіяльність Центрального територіального управління Національної гвардії України (в/ч 3006) щодо ненарахування та невиплати позивачу грошової компенсації за невикористані календарні дні додаткової відпустки як УБД за період з 09.10.2015 року по 21.04.2017, виходячи з грошового забезпечення станом на день звільнення з військової служби, а саме 21.04.2017; зобов'язали Центральне територіальне управління Національної гвардії України (в/ч 3006) нарахувати та виплатити позивачу грошову компенсацію за невикористані календарні дні додаткової відпустки як УБД за період з 09.10.2015 по 21.04.2017, виходячи з грошового забезпечення станом на день звільнення з військової служби, а саме 21.04.2017. У задоволенні іншої частини позовних вимог відмовлено.

Часткове задоволення позову суд першої інстанції мотивував тим, що в особливий період з моменту оголошення мобілізації припиняється надання військово-

²⁶ Постанова Верховного Суду від 24.06.2021 у справі №160/12817/19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97881279>

вслужбовцям інших видів відпусток, у тому числі, додаткової соціальної відпустки, однак Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» не встановлено припинення виплати компенсації за невикористані частини додаткової соціальної відпустки, право на яку позивач набув за період проходження ним військової служби.

Суд першої інстанції дійшов висновку про те, що відповідачем у спірних правовідносинах допущено протиправну бездіяльність, яка полягає у не нарахуванні та не виплаті позивачу грошової компенсації відпустки як УБД за період з 09.10.2015 по 21.04.2017, у зв'язку з чим визнав позовні вимоги в цій частині такими, що підлягають задоволенню.

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог про зобов'язання виплатити середній заробіток за час затримки розрахунку при звільненні, суди попередніх інстанцій керувалися тим, що спеціальним законодавством не врегульовані питання порушення роботодавцем, у даному випадку відповідачем, строків проведення розрахунків при звільненні, а також наслідків такого порушення, та з посиланням на рішення ЄСПЛ у справі «Меньшакова проти України» від 08.04.2010 дійшли висновку про те, що стаття 117 КЗпП України не розповсюджується на правовідносини, що виникають у порядку виконання судового рішення про присудження виплати заробітної плати.

Суд апеляційної інстанції підтримав зазначені висновки та вказав, що оскільки спеціальним законодавством, яким врегульовано правовідносини у сфері проходження військової служби, не врегульовано питання відповідальності за затримку розрахунку при звільненні військовослужбовців, то застосуванню підлягають положення трудового законодавства, якими такі питання врегульовані.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій про наявність у позивача права на грошову компенсацію за невикористані календарні дні додаткової відпустки як УБД, однак зауважив, що при цьому суди не визначили розмір належних позивачеві при звільненні виплат, тому справу було направлено на новий розгляд до суду першої інстанції.

Висновок про наявність у позивача права на грошову компенсацію за невикористані календарні дні додаткової відпустки як УБД Верховний Суд обґрунтував таким.

У справі № 821/1083/17, на яку послався позивач у касаційній скарзі, Велика Палата Верховного Суду вирішувала питання щодо необхідності відступити від висновку Верховного Суду України, висловленого у постанові від 15.09.2015 у справі № 21-1765a15, стосовно поширення статей 116, 117 КЗпП України на правовідносини,

які виникли у зв'язку з прийняттям та виконанням судового рішення про виплату заборгованості із заробітної плати та відшкодування/компенсації.

Розглядаючи питання щодо можливості відступу від зазначеної правової позиції Верховного Суду України, Велика Палата Верховного Суду надала оцінку доводам касаційної скарги відповідача щодо необхідності застосування до спірних правовідносин тлумачення, наведеного у пункті 57 рішення Європейського суду з прав людини у справі «Меньшакова проти України».

У цьому рішенні ЄСПЛ зауважив, що відповідно до статті 117 КЗпП України «при відсутності спору щодо суми» заборгованості із заробітної плати, звільнені працівники мають право на компенсацію за несвоєчасну виплату такої заборгованості за період «фактичного розрахунку» (частина 1 статті 117), а «при наявності спору про розміри сум» заборгованості із заробітної плати компенсація повинна бути виплачена, якщо спір вирішено на користь працівника (частина друга статті 117).

Також ЄСПЛ звернув особливу увагу на те, що «частина друга статті 117 КЗпП України, яка встановлює право на отримання компенсації у випадку постановлення судом рішення щодо суми такої заборгованості та є застосовною у справі заявниці, не передбачає виплати компенсації за період до фактичного розрахунку по заборгованості, на відміну від частини першої статті 117 КЗпП України. Таким чином, немає обґрунтованих підстав стверджувати, що ці положення передбачають право на отримання компенсації за затримку виплати заробітної плати, що мала місце після того, як її сума була встановлена судом».

За наслідком розгляду справи № 821/1083/17 Велика Палата Верховного Суду сформулювала такі висновки:

– умовами застосування частини першої статті 117 КЗпП України є невивплата належних звільненому працівникові сум у відповідні строки, вина власника або уповноваженого ним органу у невивplatі зазначених сум та відсутність спору про розмір таких сум. При дотриманні наведених умов підприємство, установа, організація повинні виплатити працівникові його середній заробіток за весь час затримки по день фактичного розрахунку;

– під «належними звільненому працівникові сумами» необхідно розуміти усі виплати, на отримання яких працівник має право станом на дату звільнення згідно з умовами трудового договору і відповідно до державних гарантій, встановлених законодавством для осіб, які перебувають у трудових правовідносинах з роботодавцем (заробітна плата, компенсація за невикористані дні відпустки, вихідна допомога тощо);

– аналізуючи застосування судами статей 116 та 117 КЗпП України, ЄСПЛ у рішенні вказав, що обґрунтуванню, наведеному судами, не вистачає чіткості і ясно-

сті, оскільки суди детально не розглянули двояку дію статті 117 КЗпП України, однак воно не свідчить про жодні прояви несправедливості чи свавілля, і процесуальні обмеження доступу заявниці до суду не застосовувались непропорційно;

– оскільки ухвалення судового рішення про стягнення з роботодавця виплат, які передбачені після звільнення, за загальними правилами, встановленими Цивільним кодексом України, не припиняє відповідний обов'язок роботодавця, то відшкодування, передбачене статтею 117 КЗпП України, спрямоване на компенсацію працівнику майнових втрат, яких він зазнає внаслідок несвоєчасного здійснення з ним розрахунку з боку роботодавця, у спосіб, спеціально передбачений для трудових відносин, за весь період такого невиконання, у тому числі й після прийняття судового рішення. Відповідна правова позиція викладена й у постанові Великої Палати Верховного Суду від 13.05.2020 у справі №810/451/17.

Також, Велика Палата Верховного Суду у постанові від 13.05.2020 у справі №810/451/17 дійшла висновку про те, що немає жодних підстав вважати, що ЄСПЛ надав для застосування на національному рівні тлумачення приписів статті 117 КЗпП України всупереч практиці Верховного Суду України (постанова від 15.09.2015, провадження № 21-1765а15). Вказане рішення ЄСПЛ не може розглядатися як підстава для відступу від правового висновку, викладеного у постанові Верховного Суду України від 15.09.2015 у справі № 21-1765а15.

Таким чином, висновки судів попередніх інстанцій про те, що положення статті 117 КЗпП України не розповсюджуються на правовідносини, що виникають у порядку виконання судового рішення про присудження виплати заробітної плати, так само як і посилання в оскаржуваних рішеннях на рішення ЄСПЛ «Меньшакова проти України» від 08.04.2010, прийняті без врахування правового висновку, викладеного в постановках Великої Палати Верховного Суду від 13.05.2020 у справі №810/451/17 та від 26.02.2020 у справі № 821/1083/17, що свідчить про обґрунтованість заявлених у касаційній скарзі підстав касаційного оскарження, внаслідок чого рішення судів попередніх інстанцій підлягають скасуванню.

Також, Верховний Суд зазначив, що відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 07.05.2002 № 8-рп/2002 (справа щодо підвідомчості актів про призначення або звільнення посадових осіб) при розгляді та вирішенні конкретних справ, пов'язаних зі спорами щодо проходження публічної служби, адміністративний суд, установивши відсутність у спеціальних нормативно-правових актах положень, якими врегульовано спірні правовідносини, може застосувати норми КЗпП України, у якому визначені основні трудові права працівників.

Таким чином, за загальним правилом норми спеціального законодавства є пріоритетними. Тобто, норми КЗпП України підлягають застосуванню у разі, коли нормами спеціального законодавства не врегульовано спірні правовідносини.

Слід зауважити, що непоширення норм КЗпП України на військовослужбовців

стосується саме порядку та умов визначення норм оплати праці (грошового забезпечення) та порядку вирішення спорів щодо оплати праці.

Питання ж відповідальності за затримку розрахунку при звільненні військовослужбовців (зокрема, затримку виплати як грошового забезпечення, так і затримку виплати коштів за період вимушеного прогулу на виконання рішення суду, ОГД при звільненні, компенсації за невикористану відпустку, які не є складовими грошового забезпечення) не врегульовані положеннями спеціального законодавства, що регулює порядок, умови, склад, розміри виплати грошового забезпечення. У той же час такі питання врегульовані КЗпП України.

Закріплені у статтях 116, 117 КЗпП України норми, спрямовані на забезпечення належних фінансових умов для звільнених працівників, оскільки гарантують отримання ними відповідно до законодавства всіх виплат у день звільнення та водночас стимулюють роботодавців не порушувати свої зобов'язання в частині проведення повного розрахунку з працівником.

Враховуючи те, що спеціальним законодавством, яке регулює оплату праці військовослужбовців, не встановлено відповідальність роботодавця за невиплату або несвоєчасну виплату працівнику всіх належних сум, з метою забезпечення рівності прав та принципу недискримінації у трудових відносинах, колегія суддів Верховного Суду доходить висновку про можливість застосування норм статті 116 та частини 2 статті 117 КЗпП України як таких, що є загальними та поширюються на правовідносини, які складаються під час звільнення військовослужбовців, оскільки на момент звільнення позивачу не було виплачено всіх належних йому сум і розмір таких сум (розмір компенсації) був спірним.

Аналогічний правовий висновок щодо застосування норм КЗпП України при вирішенні питання відповідальності за затримку розрахунку при звільненні військовослужбовців викладений у постановках Верховного Суду від 30.01.2019 у справі № 807/3664/14, від 26.06.2019 у справі № 826/15235/16, від 31.10.2019 у справі № 2340/4192/18 та від 28.01.2021 у справі № 240/11214/19.

Справа № 420/5841/18²⁷ щодо ненарахування та невиклати винагороди за безпосередню участь у проведенні АТО за період з 07.11.2015 по 31.01.2016

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач оскаржила до суду бездіяльність Головного управління Національної поліції в Луганській області щодо ненарахування та невиклати винагороди за безпосередню участь у проведенні АТО за період з 07.11.2015 по 31.01.2016.

В обґрунтування позовних вимог позивач вказувала, що в період з 01.09.2014 по 07.11.2015, з 07.11.2015 по 30.04.2018 безпосередньо брала участь в АТО, забезпеченні її проведення і захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в районах проведення АТО на території Луганської області. Грошове забезпечення за вказаний термін їй було сплачено, але нарахування та виплата винагороди за безпосередню участь в АТО здійснені не були.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Судом першої інстанції на підставі наказів першого заступника керівника Анти-терористичного Центру при СБУ та довідки про безпосередню участь особи в АТО, забезпеченні її проведення і захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, виданої Головним управлінням Національної поліції в Луганській області, встановлено, що позивач в період з 01.09.2014 по 07.11.2015, з 07.11.2015 по 07.04.2018 безпосередньо брала участь в АТО, забезпеченні її проведення і захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в районах проведення АТО на території Луганської області. Враховуючи встановлені обставини, з посиланням на Постанову КМУ від 31.01.2015 № 24 «Про особливості виплати винагород військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу в особливий період та під час проведення антитерористичних операцій», Наказ Міністерства оборони України від 02.02.2015 № 49 «Про особливості виплати винагород військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу в особливий період та під час проведення антитерористичних операцій», суд першої інстанції дійшов висновку про те, що відповідачем неправомірно не нараховано та не виплачено позивачу винагороду за безпосередню участь в АТО за період 07.11.2015 по 31.01.2016.

²⁷ Постанова від 17.06.2021 у справі №420/5841/18 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97735782>

Разом з тим, судом здійснено власний розрахунок винагороди, яка підлягає виплаті позивачу, та прийнято рішення про часткове задоволення позовних вимог в розмірі 16 513,32 грн.

Суд апеляційної інстанції погодився з зазначеними висновками, і також вказав, що в період з 07.11.2015 по 31.01.2016 позивачка була залучена до проведення АТО та згідно з вимогами статті 13 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» перебувала у підпорядкуванні (виконувала завдання) керівництва штабу АТО, а тому винагорода за безпосередню участь позивача в АТО за період з 07.11.2015 по 31.01.2016 повинна була нараховуватися та виплачуватися, але в силу протиправної бездіяльності ГУНП в Луганській області цього не здійснювалося.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Верховний Суд з рішеннями судів попередніх інстанцій не погодився, скасував їх і прийняв постанову, якою в позові відмовив, мотивуючи це таким.

Колегія суддів Верховного Суду зазначила, що винагорода за безпосередню участь в АТО виплачується не за весь час залучення особи до складу сил та засобів АТО, а тільки за час фактичної участі цієї особи у відповідних заходах. Так, зарахування особи до списку осіб, що безпосередньо беруть участь у проведенні антитерористичних операцій, здійснюється на підставі відповідних наказів командирів (штабу АТО), в яких зазначається про дату початку такої участі та дату фактичного завершення такої участі. В подальшому, на підставі вмотивованого рапорту керівника структурного підрозділу, де проходить службу особа, ГУНП в Луганській області видається відповідний наказ, який, в свою чергу, є підставою для нарахування грошової винагороди особам рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, призначеної за безпосередню участь у проведенні АТО.

Приймаючи рішення про задоволення позовних вимог, суди керувалися тим, що довідкою про безпосередню участь особи в АТО, забезпеченні її проведення і захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України № А-14115, виданої Головним управлінням Національної поліції в Луганській області 07.09.2018, підтверджується, що позивач дійсно в період з 01.09.2014 по 07.11.2015, з 07.11.2015 по 07.04.2018 безпосередньо брала участь в АТО, забезпеченні її проведення і захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в районах проведення АТО на території Луганської області.

Верховний Суд зазначив, що вказана довідка видана на підставі наказів першого заступника керівника Антитерористичного Центру при СБУ (керівника АТО на території Донецької та Луганської областей) (по стройовій частині) від 12.12.2014 № 97, від 17.11.2015 № 321, від 07.12.2015 № 341, від 30.04.2018 № 120 дск.

Вищезазначені накази Антитерористичного Центру при СБУ підтверджують включення позивача до сил та засобів, які залучаються та беруть безпосередню участь в АТО на території Луганської області. Військовослужбовці з числа включених до таких сил та засобів у подальшому можуть залучатися до проведення Антитерористичної операції.

Верховний Суд зазначив, що однією з обов'язкових умов для визнання військовослужбовця таким, що бере безпосередню фактичну участь у відповідних заходах в АТО є перебування такої особи у підпорядкуванні (виконання завдань) керівництва штабу АТО. Така фактична участь осіб в АТО має бути підтверджена наказом командира штабу АТО.

Аналогічна правова позиція викладена у постановках Верховного Суду від 24.04.2020 у справі № 812/1511/17, від 29.05.2020 у справі № 360/2138/19, від 11.08.2020 у справі № 360/5181/19, від 24.09.2020 у справі № 1240/2008/18 та від 18.03.2021 у справі № 812/1272/17.

Однак, з аналізу наведеного вище вбачається, що накази Антитерористичного Центру при СБУ про включення та виключення особи до (зі) складу сил та засобів, які залучаються та беруть безпосередню участь в АТО на території Донецької та Луганської областей, не свідчать про фактичну участь у заходах, про що йдеться у пункті 2 наказу Міністерства внутрішніх справ України від 23.07.2014 № 719 та у пункті 3 розділу 2 Порядку від 02.02.2015 № 49. Вищезазначені накази першого заступника керівника Антитерористичного Центру при СБУ (керівника Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей) підтверджують тільки включення позивача до сил та засобів, які залучаються та беруть безпосередню участь в АТО на території Донецької та Луганської областей, забезпеченні її проведення, з метою виконання службових (бойових) завдань, що свідчить лише про можливість залучення позивача до проведення антитерористичної операції, а не про фактичну участь у заходах, за які передбачено виплату винагороди.

За наведеного нормативно-правового регулювання та враховуючи відсутність інших доказів, а також беручи до уваги те, що виконання службових обов'язків на територіях, які відносяться до зони проведення АТО не свідчить про виконання позивачем конкретних завдань, пов'язаних з її безпосередньою участю в проведенні АТО, суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку щодо протиправності ненарахування та невиконання позивачу винагороди за безпосередню участь в АТО за спірний період, встановивши обставини безпосередньої участі позивача у заходах АТО на території Луганської області на підставі неналежних доказів.

VI. СПРАВИ ЩОДО ВІДВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК

Справа № 461/2364/17²⁸ щодо бездіяльності органу місцевого самоврядування, яка полягала в неприйнятті в місячний строк рішення за наслідком розгляду клопотання про надання дозволу на розробку проєкту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач звернувся до суду з позовом до Львівської міської ради, Виконавчого комітету Львівської міської ради, Управління земельних ресурсів Департаменту містобудування Львівської міської ради про визнання бездіяльності протиправною та зобов'язання вчинити дії.

03.02.2017 позивач, як УБД, звернувся до Львівської міської ради з письмовою заявою про погодження вибору місця розташування земельної ділянки та надання дозволу на розробку проєкту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність для будівництва та обслуговування житлового будинку, орієнтовною площею 0,10 га в урочищі Голоско житлового району «Збоїща» у м. Львові, до якої долучив: план земельної ділянки масштабу 1:500, виконаний спеціалізованою організацією, із зазначеними межами ділянки, вирахованою її загальною площею; довідку про правовий статус земельної ділянки, видану відділом Держгеокадастру у м. Львові Львівської області; довідку про наявність/відсутність зареєстрованих у позивача правостановлюючих документів на земельні ділянки, видану відділом Держземагентства у м. Львові; копію паспорта громадянина України з ідентифікаційним кодом та копія посвідчення УБД.

Згідно з відповіддю Управління земельних ресурсів Департаменту містобудування Львівської міської ради від 21.03.2017 позивачу повернуті його звернення і поданий проєкт та роз'яснено, що запропонована ним до закріплення земельна ділянка відповідно до плану зонування Шевченківського району м. Львова, затвердженого ухвалою Львівської міської ради від 21.05.2015 № 4657, входить в зону Ж-2 (зона малоповерхової забудови 4 поверхи). Також повідомлено, що питання щодо надання земельних ділянок для індивідуального будівництва учасникам АТО перебуває на стадії опрацювання.

²⁸ Постанова Верховного Суду від 02.04.2020 у справі №461/2364/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88556894>

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Постановою Галицького районного суду м. Львова від 31.05.2017, яку залишено без змін ухвалою Львівського апеляційного адміністративного суду від 28.09.2017, позовні вимоги задоволено повністю: визнано неправомірною бездіяльністю Львівської міської з розгляду заяви позивача від 13.02.2017 про погодження вибору місця розташування земельної ділянки та надання дозволу на виготовлення проєкту землеустрою щодо відведення земельної ділянки орієнтовною площею 0,10 га в урочищі Голоско житлового району «Збоїща» у м. Львові для будівництва та обслуговування житлового будинку; зобов'язано Львівську міську раду розглянути на пленарному засіданні сесії, подану позивачем 13.02.2017 заяву про погодження вибору місця розташування земельної ділянки та надання дозволу та виготовлення проєкту землеустрою щодо відведення земельної ділянки орієнтовною площею 0,10 га. в урочищі Голоско житлового району «Збоїща» у м. Львові для будівництва та обслуговування житлового будинку - у строки, порядку та у спосіб, передбачений Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Земельним Кодексом України.

Суди попередніх інстанцій, задовольняючи позовні вимоги, керувалися тим, що до компетенції міської ради належить вирішення питання щодо регулювання земельних відносин, які розглядаються на пленарному засіданні ради із прийняттям відповідного рішення. Тому суди зазначили, що Львівською міською радою, як органом місцевого самоврядування, порушено порядок розгляду заяви позивача, оскільки її не розглянуто на черговому пленарному засіданні сесії у місячний строк та не прийнято відповідного рішення.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Вирішення питання з приводу першочергового відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва УБД здійснюється в порядку та спосіб, що визначені статтею 118 Земельного кодексу України.

Органом, який відповідно до вимог статті 122 Земельного кодексу України уповноважений розглядати клопотання про надання дозволу на розроблення проєкту землеустрою щодо відведення земельної ділянки є міська рада. Вирішення цього питання згідно з положеннями статей 26, 43, 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» має відбуватися винятково на пленарних засіданнях цієї ради способом прийняття відповідного рішення.

Справа № 826/17201/17²⁹ щодо підстав для відмови у наданні дозволу на розробку проєкту землеустрою

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач оскаржив у судовому порядку відмову в наданні йому дозволу на розробку проєкту землеустрою.

В обґрунтування позовних вимог позивач посилається на те, що дії відповідача щодо відмови в наданні дозволу на відведення земельної ділянки у власність не містить жодних правових підстав. Як вказує позивач, відповідач не вказав у листі від 14.06.2017 № П-16025/0-9902/6-17 про невідповідність розташування об'єкта, зазначивши підставу для відмови, яка не передбачена статтею 118 Земельного кодексу України (зарезервовано для потреб військовослужбовців-учасників АТО та членів родин військовослужбовців, які загинули в ході її проведення).

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Задовольняючи позовні вимоги, суди першої та апеляційної інстанції керувалися тим, що відповідачем не було встановлено невідповідності місця розташування об'єкта вимогам законів, прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів, генеральних планів населених пунктів та іншої містобудівної документації, схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць, проєктів землеустрою щодо впорядкування територій населених пунктів у розумінні частини 7 статті 118 Земельного кодексу України.

Така підстава для відмови в наданні дозволу на розробку проєкту землеустрою як «резерв» земельної ділянки для потреб військовослужбовців-учасників АТО та членів родин військовослужбовців, які загинули у ході її проведення, Земельним кодексом України або іншим законом не передбачена.

При цьому, позивачем було надано копію посвідчення УБД та копію довідки про безпосередню участь у проведенні АТО. Станом на момент звернення позивача з клопотанням земельна ділянка не була віднесена до земель, «зарезервованих» для задоволення потреб учасників АТО.

²⁹ Постанова Верховного Суду від 28.05.2020 у справі №826/17201/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89488781>

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Земельним кодексом України визначено вичерпний перелік підстав для відмови в наданні дозволу на розроблення проєкту землеустрою щодо відведення земельної ділянки.

Відмова, викладена у листі, мотивована посиланням на розташування бажаної позивачем земельної ділянки в земельному масиві, який зарезервовано для потреб учасників АТО.

Відповідно до пунктів 1, 2 розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 № 898-р «Питання забезпечення учасників антитерористичної операції та сімей загиблих учасників антитерористичної операції земельними ділянками» з метою забезпечення учасників АТО та сімей загиблих учасників АТО земельними ділянками Державній службі з питань геодезії, картографії та кадастру і обласним та Київській міській державним адміністраціям за участю органів місцевого самоврядування визначити протягом місяця на території відповідної області та м. Києва земельні ділянки для відведення учасникам АТО та сім'ям загиблих учасників АТО.

Державна служба з питань геодезії, картографії та кадастру, обласні та Київська міська державні адміністрації повинні забезпечити, серед іншого, розгляд у першочерговому порядку звернення учасників АТО та сімей загиблих учасників АТО щодо відведення їм земельних ділянок.

На виконання цього розпорядження Головне управління Держгеокадастру у Київській області 02.06.2017 Головним управлінням Держгеокадастру у Київській області видано наказ № 144, яким внесено зміни до пункту 1 наказу Головного управління Держгеокадастру в Київській області від 10.02.2016 № 15 «Про затвердження переліку земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності, підібраних (зарезервованих) на території області для задоволення потреб військовослужбовців-учасників антитерористичної операції та членів родин військовослужбовців, які загинули у ході її проведення, та альбому-атласу місць розташування цих земельних ділянок».

Тобто, Розпорядженням Кабінету Міністрів України не передбачено заборон для надання дозволу на розроблення проєктів землеустрою, зокрема, для ведення особистого селянського господарства не учасниками АТО, з числа земельних ділянок, які включені до переліку зарезервованих земельних ділянок УБД. Йдеться лише про розгляд у першочерговому порядку звернення учасників АТО.

Водночас, частиною третьою статті 49 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» визначено, що акти КМУ з організаційно-розпорядчих та інших поточних питань видаються у формі розпоряджень КМУ.

Розпорядження КМУ є нормативно-правовим актом, однак Земельний кодекс України має вищу юридичну силу, який в свою чергу не передбачає підстав для

відмови у наданні дозволу на розроблення проєкту землеустрою для відведення земельної ділянки у власність, у зв'язку із не резервуванням земельної ділянки у власність учасникам АТО та членам їхніх сімей.

З наведеного випливає, що порядок і умови набуття, припинення і здійснення права власності та користування землею охоплюються поняттям правового режиму власності, який визначається виключно законами України (частина друга статті 14, пункт 7 частини першої статті 92 Конституції України). Тому КМУ, прийнявши зазначене розпорядження, врегулював на підзаконному рівні умови та порядок набуття права власності та користування землею, які мають визначатися виключно законами України.

Оскільки Земельний кодекс України не встановлює такої підстави відмови для отримання земельної ділянки у власність, як резервування земельної ділянки у власність учасникам АТО та членам їхніх сімей, суд дійшов висновку, що, встановивши особливі умови набуття права власності на земельні ділянки, КМУ, органи Держгеокадастру, врегулювали на підзаконному рівні умови та порядок набуття права власності та користування землею, які мають визначатися виключно законами України. Таким чином, відповідач вийшов за межі своїх повноважень, встановлених Конституцією України.

Відтак, покликання відповідача на розпорядження КМУ від 19.08.2015 № 898-р, прийняті на його підставі власні накази, які суперечить закону, не може вважатися правомірною підставою для відмови у наданні дозволу на розробку проєкту землеустрою щодо безоплатної передачі у власність земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства.

Аналогічна правова позиція була висловлена Верховним Судом у постанові від 18.10.2018 у справі № 805/2296/17-а, від 05.03.2019 у справі № 808/2200/18 та інших.

Справа № 813/2655/18³⁰ щодо оскарження громадською організацією рішення органу місцевого самоврядування про затвердження проєкту землеустрою щодо встановлення (зміни) межі села

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Громадська організація «Ветеранська спілка воїнів АТО» оскаржила до суду рішення Пустомитівської районної ради Львівської області від 22.12.2017 № 422 «Про затвердження проєкту землеустрою щодо встановлення (зміни) межі села Наварія Пустомитівської міської ради Пустомитівського району Львівської області».

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що 11.12.2017 Львівською обласною державною адміністрацією було видано розпорядження «Про надання дозволу на розроблення проєкту землеустрою щодо відведення земельних ділянок» № 219/0/5-17, яким членам Громадської організації «Ветеранська спілка воїнів АТО» було надано дозволи на розроблення проєктів землеустрою щодо відведення земельних ділянок державної власності для індивідуального дачного будівництва у приватну власність.

22.12.2017 Пустомитівська районна рада Львівської області прийняла рішення № 422 «Про затвердження проєкту землеустрою щодо встановлення (зміни) межі села Наварія Пустомитівської міської ради Пустомитівського району Львівської області», яким включила в межі с. Наварія земельні ділянки державної власності, дозволи на розроблення проєктів землеустрою щодо відведення яких були надані Львівською обласною державною адміністрацією членам Громадської організації «Ветеранська спілка воїнів АТО», що призвело до порушення їх прав та інтересів. Крім того, при прийнятті вказаного рішення Пустомитівська районна рада Львівської області, включивши землі державної власності в межі населеного пункту – с. Наварії вийшла за межі наданих повноважень.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Рішенням Львівського окружного адміністративного суду від 05.11.2018, залишеним без змін постановою Восьмого апеляційного адміністративного суду від 21.05.2019, позов задоволено частково: визнано протиправним та скасовано спірне рішення районної ради в частині включення в межі села Наварія земельних ділянок загальною площею 9,20 га, на які розпорядженнями голови Львівської обласної державної адміністрації від 11.12.2017 № 1219/0/5-17 та від 09.02.2018 № 121/0/5-18

³⁰ Постанова Верховного Суду від 02.10.2019 у справі №813/2655/18 <https://reyestr.court.gov.ua/view/84703500>

членам Громадської організації «Ветеранська спілка воїнів АТО» було надано дозвіл на розроблення проєктів землеустрою щодо відведення земельних ділянок у власність для індивідуального дачного будівництва громадянам згідно з додатком. В іншій частині позовних вимог – відмовлено.

Ухвалюючи таке рішення, суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, керувався тим, що спірним рішенням були порушені права позивачів в частині включення у межі села Наварія земельних ділянок загальною площею 9,20 га, на які відповідними розпорядженнями голови Львівської обласної державної адміністрації членам Громадської організації «Ветеранська спілка воїнів АТО» було надано дозвіл на розроблення проєктів землеустрою щодо відведення земельних ділянок у власність для індивідуального дачного будівництва громадянам згідно з додатком.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Громадяни України, які у цьому випадку є членами Громадської організації «Ветеранська спілка воїнів АТО», мають гарантоване Конституцією і законами України право на передачу їм безоплатно у власність земельних ділянок за рахунок земель державної власності, розпорядження якими здійснюють місцеві державні адміністрації, до яких, згідно з Законом України «Про місцеві державні адміністрації», належить й Львівська обласна державна адміністрація.

Зміст положень законодавства і відповідних пунктів Статуту Громадської організації «Ветеранська спілка воїнів АТО» давав колегії суддів підстави вважати правильним висновок судів попередніх інстанцій про наявність у Громадської організації «Ветеранська спілка воїнів АТО» права на захист своїх членів у суді, а відтак і на звернення до суду з цим адміністративним позовом.

Колегія суддів відхилила доводи міської ради стосовно того, що спірне рішення вичерпало свою дію фактом затвердження проекту землеустрою щодо встановлення (зміни) меж села Наварія, а тому не могло бути предметом оскарження у суді.

По суті заявлених вимог Верховний Суд відзначив, що районна рада, приймаючи спірне рішення, не врахувала інтересів власника земельних ділянок, які перебувають у державній власності та стосовно яких розпочато процедуру передачі їх у власність громадянам для індивідуального дачного будівництва.

Включення спірних земельних ділянок державної власності в межі села Наварія зумовлює їх передачу у комунальну власність й фактично унеможливує подальшу реалізацію громадянами України – членами Громадської організації «Ветеранська спілка воїнів АТО» наданого їм Конституцією і законами України права на землю, що, безумовно, може бути предметом судового захисту.

Справа № 825/1529/17³¹ щодо надання публічної інформації стосовно земельних ділянок, осіб, яким надано дозволи на розробку проєктів землеустрою, наявність у таких осіб статусу учасника АТО

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

Позивач звернувся до суду з адміністративним позовом до Головного управління Держгеокадастру України у Чернігівській області, в якому оскаржив надання йому неповної публічної інформації у відповідь на його звернення.

У запиті позивач просив надати повну та вичерпну інформацію, зокрема, про всі вільні земельні ділянки сільськогосподарського призначення для відведення на території Чернігівського району Чернігівської області, включно із зарезервованими для відведення учасникам АТО.

ПОЗИЦІЯ СУДІВ ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЙ

Суди у цій справі дійшли висновку про відмову в позові, мотивуючи це тим, що в листі-відповіді Головного управління Держгеокадастру у Чернігівській області від 22.08.2017 № ПІ-60/0-11235/6-17 позивачу було надано повну та вичерпну відповідь, а також роз'яснено порядок отримання таких відомостей. Крім того, судами зазначено, що інформація про наявність у громадян статусу учасників АТО або статусу членів сім'ї загиблих учасників АТО є конфіденційною, а її поширення буде втручанням з боку Головного управління Держгеокадастру в Чернігівській області в особисте життя громадян та є недопустимим. Разом з тим, рішення судів містять висновки про те, що Головне управління Держгеокадастру в Чернігівській області не наділене повноваженнями щодо ведення переліку громадян, які мають статус учасника АТО та сім'ям загиблих учасників АТО, яким надано дозволи на розроблення документації із землеустрою із зазначенням усіх вказаних у запиті відомостей.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Позивач посилався на надане йому право на отримання вказаної інформації, відповідно до вимог частини 5 статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», згідно з якою, не може бути обмежено доступ до інформації про роз-

³¹ Постанова Верховного Суду від 21.11.2019 у справі №825/1529/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85804411>

порядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно.

Разом з тим, відповідно до статей 118, 123 Земельного кодексу України, рішення органів державної влади та місцевого самоврядування про надання дозволу на розроблення проєктів землеустрою щодо відведення земельної ділянки не є підставою для набуття права на землю, а лише надає можливість певній особі розробити відповідну землепорядну документацію.

Водночас, надання дозволу на розроблення проєкту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність чи користування є документом, який тільки надає громадянину право на розроблення документації із землеустрою та не свідчить про набуття громадянином права власності чи користування земельною ділянкою.

За таких обставин, колегія суддів погодилася з висновками судів попередніх інстанцій щодо непоширення сфери дії положень частини 5 статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» на вказані правовідносини.

Верховний Суд вважав, що громадяни, які зацікавлені в одержанні безоплатно у власність земельних ділянок, звертаючись до відповідача із відповідними заявами (клопотаннями), на виконання статті 10 Закону України «Про захист персональних даних», дають згоду саме на обробку персональних даних, а не на їх поширення.

Аналізуючи вищевикладені положення законодавства, колегія суддів дійшла висновку про те, що лише фізична особа, якої стосується конфіденційна інформація, відповідно до конституційного та законодавчого регулювання права особи на збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації має право вільно, на власний розсуд визначати порядок ознайомлення з нею інших осіб, держави та органів місцевого самоврядування, а також право на збереження її в таємниці.

Разом з тим, інформація про наявність у громадян статусу учасників АТО або статусу членів сім'ї загиблих учасників АТО є конфіденційною, а її поширення буде втручанням з боку Головного управління в особисте життя громадян та є недопустимим.

VII. СПРАВИ ЩОДО НАДАННЯ ДОДАТКОВИХ ВІДПУСТОК ПІД ЧАС ДІЇ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ

Зразкова справа № 620/4218/18³² щодо ненарахування та невикористані календарні дні додаткової відпустки як УБД

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОЗОВУ

У грудні 2018 року позивач звернувся до суду з позовною заявою до в/ч А1815, у якій просив:

- визнати протиправною бездіяльність в/ч А1815 щодо ненарахування та невикористані календарні дні додаткової відпустки як УБД за період з 2015 по 2018 рік, виходячи з грошового забезпечення станом на день звільнення з військової служби - 22.10.2018;
- зобов'язати в/ч А1815 нарахувати та виплатити позивачу грошову компенсацію за невикористані календарні дні додаткової відпустки як УБД за період з 2015 по 2018 рік, виходячи з грошового забезпечення станом на день звільнення з військової служби - 22.10.2018.

На обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що станом на день прийняття наказу про виключення зі списків особового складу відповідач не провів з ним розрахунків щодо виплати грошової компенсації за невикористані календарні дні соціальної відпустки, передбаченої Законом № 3551-XII.

Наказом т. в. о. командира військової частини по стройовій частині від 22.10.2018 № 268 позивача знято з усіх видів забезпечення та виключено зі списків особового складу в/ч А1815 з 22.10.2018.

Згідно з довідкою від 14.12.2018 № 3988, виданою відповідачем, позивач у період з 2015 року по 22.10.2018 проходив службу у в/ч А1815 і отримав статус та посвідчення УБД серії від 25.05.2015, додаткову пільгову відпустку УБД не використовував.

³² Постанова Великої Палати Верховного Суду від 21.08.2019 у справі № 620/4218/18 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84153019>

Вважаючи, що відповідач протиправно не виплатив грошову компенсацію за невикористані календарні дні додаткової відпустки з 2015 по 2018 рік, передбаченої пунктом 12 частини 1 статті 12 Закону № 3551-XII, позивач звернувся до суду з адміністративним позовом.

ПОЗИЦІЯ СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Ухвалою Чернігівського окружного адміністративного суду від 26.12.2018 відкрито провадження у цій справі.

07.03.2019 до Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду надійшло подання судді Чернігівського окружного адміністративного суду Бородавкіна С. В. про розгляд цієї справи як зразкової.

Доцільність розгляду Верховним Судом цієї справи як зразкової обґрунтовано необхідністю ухвалення зразкового рішення для формування єдиної судової практики щодо вирішення такої категорії справ, оскільки у провадженні Чернігівського окружного адміністративного суду перебувало на той час 13 типових справ.

Ухвалою Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 18.03.2019 відкрито провадження у зразковій адміністративній справі № 620/4218/18.

Рішенням Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 16.05.2019 позов задоволено.

Не погодившись із таким рішенням, в/ч А1815 подала апеляційну скаргу з тих підстав, що оскаржуване рішення є незаконним, необґрунтованим та прийняте Касаційним адміністративним судом у складі Верховного Суду з неправильним застосуванням норм матеріального права та порушенням норм процесуального права. В апеляційній скарзі відповідач просив скасувати рішення Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 16.05.2019 та ухвалити нове рішення, яким відмовити в задоволенні позовних вимог.

Велика Палата Верховного Суду ухвалою від 18.06.2019 відкрила апеляційне провадження за апеляційною скаргою в/ч А1815 та призначила справу до апеляційного розгляду в порядку письмового провадження без виклику її учасників відповідно до КАС України.

Задовольняючи позов, Верховний Суд як суд першої інстанції керувався тим, що на час прийняття наказу про виключення позивача зі списків особового складу відповідач протиправно не здійснив з позивачем усіх необхідних розрахунків щодо нарахування та виплати грошової компенсації за невикористані календарні дні додаткової відпустки з 2015 року по 2018 рік, передбаченої пунктом 12 частини першої статті 12 Закону № 3551-XII.

На обґрунтування такого висновку Суд зазначив, що положення Закону № 3551-XII не обмежують та не припиняють право УБД на отримання у рік звільнення виплати грошової компенсації за всі невикористані дні додаткової відпустки, право на яку набуто під час проходження військової служби в особливий період з моменту оголошення мобілізації.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Велика Палата Верховного Суду постановою від 21.08.2019 залишила без змін рішення Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 16.05.2019.

Велика Палата Верховного Суду при розгляді зразкової справи зробила такий правовий висновок: в особливий період з моменту оголошення мобілізації припиняється надання військовослужбовцям інших видів відпусток, в тому числі додаткової соціальної відпустки. Однак Законом № 2011-XII не встановлено припинення виплати компенсації за невикористані частини додаткової соціальної відпустки, право на яку позивач набув за період проходження ним військової служби. Водночас у разі невикористання додаткової соціальної відпустки протягом календарного року, в якому в особи виникає право на таку відпустку, додаткова соціальна відпустка переноситься на інший період, тобто особа не втрачає самого права на надану їй чинним законодавством України соціальну гарантію.

Припинення відпустки УБД на час особливого періоду не означає припинення права на відпустку, яке (тобто право на відпустку) може бути реалізовано в один із таких двох способів:

- 1) безпосереднє надання особі відпустки після закінчення особливого періоду, який може тривати невизначений термін;
- 2) грошова компенсація відпустки особі.

ВИСНОВКИ

Українська держава задекларувала в Конституції те, що Україна є соціальною державою. При цьому, на відміну від багатьох інших країн, в Основному Законі держави немає обмежень у забезпеченні соціальних гарантій людини в залежності від економічних можливостей держави, що гарантує соціальний захист на найвищому рівні. У той же час це ускладнює виконання обов'язку держави щодо фактичного дотримання задекларованих соціальних гарантій.

Ветерани АТО та ООС отримують статус УБД і з кожним роком складають все більшу частку українського суспільства.

Законодавець визначив ряд особливостей правового статусу УБД та надав їм додаткові соціальні гарантії.

Аналіз судової практики при розгляді спорів щодо захисту прав УБД свідчить про те, що при практичній реалізації соціальних гарантій непоодинокими є конфлікти між ветеранами і органами влади, неузгодженості та неоднакове розуміння законодавчих норм. У зв'язку з цим захист прав ветеранів досить часто стає предметом судового розгляду.

Враховуючи вразливість правового статусу вказаних ветеранів, важливим видається забезпечення в судовому порядку врегулювання нагальних питань соціального захисту ветеранів та, як наслідок, покращення державного регулювання у питаннях, пов'язаних із захистом прав ветеранів АТО та ООС.

На підставі аналізу судової практики слід зробити висновки, що основними детермінуючими факторами таких спорів є:

- наявність прогалин у законодавстві (зокрема, не всі особи, залучені до виконання завдань АТО, визначені в законодавстві як особи, які мають особливий правовий статус);
- часта зміна нормативно-правових актів (законів та підзаконних актів), невідповідність одних нормативно-правових актів іншим;
- бездіяльність органів влади в частині виконання покладених на них законом обов'язків;
- відсутність належного бюджетного забезпечення для надання всіх передбачених соціальних гарантій та пільг. З огляду на те, що збройний конфлікт продовжується, потреби в державному фінансуванні постійно збільшуються і це має враховуватися при плануванні бюджету на кожний наступний рік;
- відсутність чіткого механізму реалізації права (зокрема, на першочергове отримання у власність земельних ділянок);
- неправильне документальне оформлення начальницьким складом перебування особи в АТО, що має наслідком ускладнене доведення в суді факту перебування в АТО.

Якщо на початку АТО домінуючою була категорія справ щодо надання статусу УБД особам, які брали участь в АТО у складі добровольчих формувань, то останні декілька років значну частку займають категорії справ, пов'язані з грошовими компенсаціями та виплатами, а також земельні спори.

Незважаючи на наявність зразкових справ та позитивних судових рішень, існує проблема виконання судових рішень, що пов'язане з недостатнім фінансуванням. Зокрема, є затримка виконання судових рішень щодо щорічної разової грошової допомоги до 5 травня, у зв'язку з існуванням колізій у законодавстві, яке регулює ці правовідносини.

Судова практика переважно є позитивною для УБД АТО/ООС. Частиною 5 статті 242 КАС України передбачено, що при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду.

Верховний Суд у своїх судових рішеннях неодноразово вказував на те, що він є судом права, його призначення полягає у тому, щоб сформувати обґрунтовану правову позицію стосовно застосування всіма судами у подальшій роботі конкретної норми матеріального права або дотримання норми процесуального права, що була неправильно використана судом, і таким чином спрямувати судову практику в єдине і правильне правозастосування (вказати напрямок у якому слід здійснювати вибір правової норми); на прикладі конкретної справи роз'яснити зміст акта законодавства в аспекті його розуміння та реалізації на практиці в інших справах з вказівкою на обставини, що потрібно враховувати при застосуванні тієї чи іншої правової норми, але одночасно не нав'язуючи судам першої та апеляційної інстанції результат вирішення конкретної судової справи.

Водночас, незважаючи на наявну судову практику, кожна судова справа щодо захисту прав ветеранів потребує індивідуального підходу, оскільки важливе значення в цих категоріях справ має належне дослідження обставин справи, доказів, наданих на їхнє підтвердження.

З метою запобігання подальших порушень прав ветеранів АТО/ООС необхідно рекомендувати:

Верховній Раді України:

- покращити якість прийнятих нормативно-правових актів, зокрема усунути розбіжності в існуючому правовому регулюванні, а також заповнити прогалини в законодавстві, визначивши повний перелік осіб, які можуть отримати статус УБД за виконання завдань та функцій АТО;
- забезпечити дотримання балансу між інтересами держави у частині використання коштів державного бюджету та соціальними гарантіями громадян, які брали участь в АТО.

Суб'єктам, до яких звертаються УБД АТО/ООС, а також члени їхніх сімей:

– розглядати їхні звернення в повному обсязі та з дотриманням строків, що і передбачено чинним законодавством України. При винесенні ними рішень використовувати чинні нормативно-правові акти, з урахуванням наявної судової практики, задля уникнення порушень прав ветеранів АТО/ООС.

Судам I та II інстанцій:

– при прийнятті рішень використовувати актуальну практику Верховного Суду, а також його висновки;

– при вирішенні спорів звертати увагу на ознаки, відповідно до яких, їх можна віднести до типових.

Також у зв'язку з відсутністю статистичних даних щодо категорій справ, учасниками яких є військовослужбовці, серед них особи з особливим правовим статусом (УБД, ветеран війни та ін.), є необхідність рекомендувати судам запровадити ведення обліку та статистики зазначених справ за такими ознаками:

- гендер суб'єкта звернення;
- його правовий статус (наприклад, ветеран війни, УБД, член сім'ї загиблого військовослужбовця);
- предмет звернення.

Академія Фольке Бернадотта (АФБ) – шведське урядове агентство з питань миру, безпеки та розвитку, загальною місією якого є підтримка міжнародного миру та операцій з управління кризовими ситуаціями. АФБ є частиною внеску Королівства Швеція до міжнародного миру та безпеки, її спроб покращити життя людей, які живуть в умовах бідності та репресій.

Громадська організація «Громадянський центр правових ініціатив» створена у 2015 році з метою реалізації та захисту прав людини через сприяння практичному втіленню міжнародних стандартів прав людини в Україні та поширення демократичних цінностей.